

MIQUEL PARETS

CRÒNICA

LLIBRE II/2
VOLUM IV

A CURA DE M. ROSA MARGALEF

NOTES HISTÒRIQUES
D'ANTONI SIMON

EDITORIAL BARCINO

ELS NOSTRES CLÀSSICS

AUTORS MODERNS

Col·lecció fundada l'any 1924
per JOSEP MARIA DE CASACUBERTA I ROGER

Director:
ORIOL MAGRINYÀ

Consell Assessor:
GEMMA BARTOLÍ, MARGARIDA CASACUBERTA,
FRANCESC J. GÓMEZ, MARTA MARFANY,
TOMÀS MARTÍNEZ, JOSEP PUJOL,
JOAN SANTANACH, JOSEP SOLERVICENS,
GUILLEM USANDIZAGA

Col·lecció guardonada amb la Creu de Sant Jordi l'any 1997

MIQUEL PARETS

CRÒNICA

LLIBRE II/2

VOLUM IV

A CURA DE
M. ROSA MARGALEF †

NOTES HISTÒRIQUES
D'ANTONI SIMON

EDITORIAL BARCINO

BARCELONA, 2025

ELS NOSTRES CLÀSSICS
AUTORS MODERNS

Volum 11

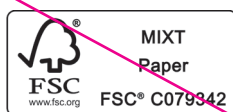
Aquesta edició ha rebut un ajut de:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Primera edició: desembre de 2025
© de l'edició, hereus de M. Rosa Margalef, 2025
© de les notes històriques, Antoni Simon, 2025
Reservats tots els drets d'aquesta edició:
EDITORIAL BARCINO, S. A.
Carrer dels Almogàvers 214. 08018 Barcelona
www.editorialbarcino.com
Edició núm. 926

Dipòsit legal: B 23941-2025
ISBN: 978-84-16726-55-4
Revisió de l'original: Raquel Parera i Arantxa Llàcer
Correcció de proves: Maria Toldrà
Preparació de l'índex onomàstic: Arantxa Llàcer i Antoni Simon
Compost per Tono Cristòfol
Imprès per G. CASACUBERTA, impressor
Aribau, 137. 08036 Barcelona

A la memòria de M. Rosa Margalef (1936-2020)

NOTA EDITORIAL

Amb aquest quart volum es clou l'edició de la crònica o *Llibre de successos* de Miquel Parets, a cura de Maria Rosa Margalef (†) i amb anotació històrica d'Antoni Simon i Tarrés. El llarg període transcorregut des que va aparèixer el primer volum, el 2011 —els dos següents ho van fer el 2017 i el 2020—, explica que en la represa i tancament final del projecte, amb el volum que el lector té a les mans, s'adverteixin algunes modificacions justificables pel pas del temps i els canvis en l'equip que s'ha fet càrrec de la tasca d'edició durant aquests anys. Valgui com a exemple l'adaptació a l'actual normativa sobre els diacrítics.

Al volum IV, el lector hi trobarà l'edició anotada dels apartats de l'obra corresponents a la continuació de 1652 i als anys successius fins al 1660, és a dir, fins al Tractat dels Pirineus (1659) i les seves conseqüències immediates. Parets va incloure una transcripció del tractat, que s'ha omès en la present edició: és un document d'una certa extensió i fàcilment consultable en edicions antigues i modernes, algunes també en versió digital.

La característica formal més diferenciadora d'aquest volum en relació amb els tres anteriors és la presència al cos del text, en cursiva i entre claudàtors, de les notes marginals de Parets. Són crides o breus resums del contingut del paràgraf que acompanyen, resultat d'una decisió personal de l'autor sobre la disposició de la còpia manuscrita —probablement autògrafa o, si més no, controlada per ell mateix— que ha servit de base per a l'edició (CRAI Biblioteca de Fons Antic, mss. 224 i 225), i que remetien a una tradició del gènere dietarístic de què beu l'obra. En el text que s'edita en el present volum, l'autor completa sovint la divisió habitual en capítols amb aquelles notes, que tenen la missió de facilitar la localització d'informació concreta poc o gens representada en les rúbriques de capítol, i que constitueixen una pràctica habitual en la dietarística institucional baixmedieval i moderna. D'altra banda, Parets també devia trobar un model de combinació de divisió per capítols i recurs a crides marginals en les cròniques impreses coetànies.

El present lliurament es tanca amb la bibliografia dels quatre volums que conformen l'edició, un glossari elaborat a partir de les notes lèxiques a peu de pàgina i un índex onomàstic destinat a facilitar la consulta d'una obra essencial per conèixer la vida social i política de la Catalunya del segle XVII.

CRÒNICA

[228.] *Relatió de la entrada del sereníssim príncep don Juan de Àustria en la siutat de Barcelona, y de la exida del mariescal de La Mota d'ella. Y de altres coses particulars dignas de eterna memòria*

És la següent:

Gràtias a Nostro Senyor que'ns ha volguts restituir y tornar a nòstron primer estat, que és bayx del govern del chatòlich rey de Espanya Feliph IIII, que Déu guart, y nos ha tret del govern tirà de França (no dient mal del rey perquè és molt chrestianíssim). Perquè avem tingut un govern tan cruel y tan tirà en aquesta terra, com per avall se pot vèurer, que'ns avia aportat a un estat tan miserable y tan desdichat com tot lo món sap. Y axí, per a sempre se ha de tenir en memòria les crueltats y iniquitats an husades en lo tems passat, pus no's governave sinó per parcialitats y per enbitió y interès y enbídies y venjances, tant per part dels fransesos com per part dels catelans; pus no y avia ningun català que servís a la pàtria per pura amor, sinó per sos propis interesos ho per lo que ells se sabían, y desdichada la terra que arrib·a tan miserable estat. Y axí, ab molta rahó se pot dir: que Déu nos guart de tornar-nos a vèurer en tal estat, que seria una gran desdicha per aquesta terra.

Ja està dit atràs com se avia asenyalada diada per la entrada de sa alteza en aquesta siutat, que era diumenja, als 13 de octubre 1652. Y axí, sa alteza no podia entrar dintre la siutat que primer no fos fora lo senyor de La Mota ab tota sa gent, de la siutat, que són los fransesos y ses nations, y també tots los catalans que volguesen seguir lo partit de França, a bé que tots estaven perdonats per lo perdó general avia fet sa alteza, com atràs està dit; però, ab tot, n'í agué alguns que no's fiaven de paraulas, sinó que volguerem seguir lo partit de França, com és ara lo don Joseph Margarit,¹ governador que era de Catalunya, y lo conseller segon

1. La fugida de Josep Margarit de Barcelona es produí el dia 2 d'octubre. Amb una xalupa pilotada per un patró anomenat Tarau, Margarit, acompanyat d'un petit seguici de servidors i familiars, entre ells el seu fill Joan, aconseguí burlar el bloqueig naval espanyol després de tres intents fallits de sortir del port de Barcelona. La nit del dia 3 d'octubre

de aquell any,² y altres que ja se n'eren anats abans, per mar, com atràs està dit, en cartes 79.

Y axí, tots los demés catalans, axí soldats com siutadans y abitans d'ella, que se'n volgueren anar ab los fransesos, se posaren a punt, dit dia de 13 de octubre, y lo modo de la partida fou de aquesta forma: que lo dematí, a les 9 hores, totom se posà a punt. Y lo mariscal de La Mota, per causa de son enpediment de la cuxa, que per ser estat mal curat de la ferida (com atràs se trobarà, en cartes 62) no pogué may anar per ses pròpies cames —que aquexa memòria tindrà de Barselona mentres viurà—, y, per aquex respecte, se li consedí de que se n'anàs per terra, dreta via a Roses; y a les 9 hores de matí passà per lo portal de Mar, ab sa lli-tera. Y don Juseph d'Ardena, compte de Illa, com a governador de la cavalleria, se n'anà ab ell, acompanyant-lo fins a Roses; y se n'anà ab una pocha de cavalleria de la sua, per a conboyar-los.³ Tota la demés cavalleria y infanteria que se n'avia de anar de la siutat, axí fransesos com catalans, se ajuntaren tots a la Rambla perquè avían de surtir per lo portal de Sant Antoni. Y com tots foren ajuntats a la Ranbla, comen-[89v] saren a marxar per lo carrer de l'Espital, anant devant don Gaspar Margarit,⁴ fill del governador, y altres cabos, axí catalans com fransesos, y hisqueren per lo portal de Sant Antoni, anant ab tota la onrra que permet la guerra, que són banderes desplegadas y caxes tocant, armes y bagatje, cordas enseses. Y devían éser —los que se n'anaren— alguns dos mil hòmens, entre de peu y de cavall, ab moltísim bagatje; y los de més eren suïsos.⁵ Y avían de passar per la Vall de Arén⁶ fins que fosen dins de

desembarcà a Begur, per després anar a Girona i, finalment, al Rosselló. Vegeu la relació d'aquestes peripècies que feu el mateix Margarit a la «Relació fidel i exacta del setge de Barcelona fet pels espanyols en els anys 1651 i 1652», editada per Pere Cristòfol Escorsa, *La fi de la Guerra dels Segadors. El setge de Barcelona (1651-1652)*, Sant Vicenç de Castellet, 2020, pp. 353-361.

2. Vicenç Ferriol, oïdor reial de la Diputació del General, era ciutadà honrat de Barcelona. En el mes d'agost de 1651, juntament amb Pau del Rosso, abandonà el consistori de Manresa i s'instal·là a Barcelona. El novembre de 1651 fou insaculat conseller segon de la Ciutat Comtal, càrrec al qual renuncià abans de la seva fugida acompanyant Josep Margarit.

3. Segons els *DGC*, el seguici que acompanyava el mariscal La Mothe era d'unes vuitanta persones (vol. VI, p. 544).

4. Gaspar Margarit i Biure (Vallespinosa, 1626-Perpinyà, 1656), coronel de cavalleria.

5. Uns sis-cents suïssos, tropes d'elit, abandonaren Barcelona amb la retirada francesa; vegeu P. Cristòfol Escorsa, *La fi de la Guerra...*, op. cit., pp. 57 i seg.

6. *Vall de Arén*: llegiu «Vall d'Aran». — L'itinerari pactat passava per Sant Feliu de Llobregat, Sant Andreu de la Barca, Piera, Igualada, Copons, Calaf, Sanaüja, Ponts, Folguer, Conques, La Pobla de Segur, Gerri, Llabanday, Esterri d'Àneu i Salardú.

França, aportant sufesienta escolta de gent espanyola que·ls anaven comboyant fins a tant fosen dintre de França, que ja tenían ses marchas de cada dia asenyalades. Y abans que no fou mitxdia, ja foren fora tots de Barcelona, axí los soldats com los demás catalans que volguerren seguir·los.

La mateixa tarda, a les dues ores, estave asenyalat per a la entrada del serenísim príncep don Juan de Àustria en aquesta siutat. Y fou de aquesta forma: que, abans de totes coses, entraren en la siutat quatre tèrtios de infanteria espanyola y altres nations, que estaven assignats per guarda y guarnitió de la siutat, entrant per lo portal de Sant Antoni: los uns per una part de muralla y altres per altra. Y axí com anaven entrant —comensant a dit portal de Sant Antoni—, anaren rellevant les guardes que y avia per tots los puestos, los quals ocupaven los soldats pagats de la Siutat y soldats de les confraries; y axí com anaven passant, ne treyen aquells y restaven espanyols, y axò per tot lo rodedor de la siutat, axí portals com baluarts y cap del moll y altres llochs nesaris. Y de aquex modo ne tragueren tota la nostra guarnitió y restà la espanyola, y la nostra guarnitió fou aborrada,⁷ de aquella ora en avant,⁸ com ab un Consell de Sent fou delliberat: que los soldats pagats per la Siutat, que fosen pagats fins lo dia que lo príncep entraria en la present siutat, y que de allà en avant, que fosen aborrats, com lo present Consell los aborrave en aquell punt.

En lo punt de les dues ores de la tarda, entrà sa alteza per lo dit portal de Sant Antoni, anant ab aquesta orda: primerament, anaven devant sis companyes de cavalls, les quals acompanyaren a sa alteza fins a la Rambla y, en éser pasat sa alteza, de allà se'n tornaren a exir fora siutat y se n'anaren a son quartel; après vingueren sis trompetes, totes sonant, y après, la guarda ordinària de sa alteza; après, tota la nobleza —que era moltíssima—⁹ tots ricament adresats lo que·s pot desijar, que y avia unes gales que no y avia més que mirar, axí les guarnitions dels cavalls com la dels cavallers. Y sa alteza anave en lo mitx d'ells, ab un riquísim vestit, tot plateat, que no·s veia altra cosa sinó plata, ab unes plomes blanques molt riques, ab un poderós cavall casi negre, ab les guarnitions del cavall també totes de plata; era un jove molt ermosísim, de edat de alguns vint-i-dos anys, que justament comensave a puny[i]r barba. A l'entrar per lo portal, la soldadesca feu tres salves, y las artilleries de les torres y

7. *aborrada*: 'esborrada', en el sentit de 'cancel·lada, suprimida'.

8. A partir del 13 d'octubre de 1652, el control de les portes i de les muralles de la ciutat ja no estaria en mans dels consellers, sinó de les autoritats espanyoles.

9. Els *DGC* precisen que Joan Josep d'Àustria anava acompanyat de «molts grandes y senyors y més de quatre-cents cavallers» (vol. VI, p. 545).

de totes les quartines de la muralla, totes, feren salva. Avie-y acudida gent de siutat, en aquell portal y en aquell[s] carrers, y per finestres y terrats, que totom se desterrave per a vèurer sa alteza, cosa tan desijada per a molts. Se'n devallaren per lo carrer del Carme y per la plaça Nova, y dret a la Seu, y allà los consellers lo reberen —comforme estave disposat de aquex modo, com¹⁰ atràs està dit— y lo acompanyaren ab ses gramalles y porrers, sempre tots descubers,¹¹ fins alt a l'altar major, a ont feu oratió. Y de allí baxà a fer oratió a Santa Eulària, y lo tornaren acompanyar fins al portal major. Y a l'entrar, lo reberen los senyós canonges ab *Te Deum laudamus* ab molta cantoria a l'orga; y allà, a la Seu, lo aguardaven los arxés¹² ho alabardés de sa magestat, ab ses alabardes y armes reyalts en ellas, ab la matexa llureya de sa magestat, ab ses calses tirades y coletillos de color groch, ab sos pasamans ho franges de serca de tres dits de ample, de color carmesí y blanch, ab ses capes en capilla de la matexa guarnitió, que devien éser uns vint-i-sinch ho trenta. Y lo tornaren acompanyar fins al portal major, fins que fou sa alteza pujat a cavall, y, ab la matexa orda, tota la cavalleria y noblesa tornaren a pujar a cavall y se'n baxaren per la plaça del Rey y per la Bòria y carrer de Moncada, y per lo Born y Canvis y carrer Ample. Y se n'anà a posar¹³ a la casa del duch de Cardona, al pla de Sant Fransesch, que ab tota brevedat lo avien netejat tot lo que fou posible, per aver-lo dexat los fransesos molt espatllat y molt brut; però, pus que lo rey nostro senyor, que Déu guart —que era son pare—, avia posat en dita casa les vegades vingué en Barcelona,¹⁴ ell tanbé volgué anar a posar en dita casa y no en altra.

Y com sa alteza pasave per lo carrer Ample, alesores entraren les galeres a pendre posició del moll, que eren 14 galeres que estave[n] devant lo fort de Mar en lo tems del siti. Y a l'arribar, totes saludaren la terra y lo prinsep, y après despararen tots los baluarts, fent salva reyal ab

10. *com*: «c» corregeix «q».

11. Tal com havia referit anteriorment Parets, Joan Josep d'Àustria va rebutjar la proposta dels consellers de Barcelona d'entrar a la ciutat com si es tractés d'una visita reial i no pas d'una conquesta militar. Tanmateix, el fill bastard de Felip IV va voler fer un gest de compensació i, durant el *Te Deum laudamus* que es cantà a la catedral, va romandre, tal com els consellers, descobert, sense barret, deixant així en suspens un tema protocol·lari que havia enverinat les relacions de la Ciutat amb la Corona en els anys anteriors a la Revolució de 1640.

12. *arxés*: llegiu «arquers».

13. *posar*: amb el sentit de 'fer una estada', d'"hostatjar-se".

14. Fou el març de 1626 i el maig de 1632, amb motiu de les fracassades Corts convocades per Felip IV.

bala, de tal modo que parexia un judissi, tant se disparà aquell dia, axí per la mar com per [90r] terra. Ara, aver de dir lo gran concurs de la gent que per los carrers de la siutat hi avia, seria cosa llarga, y vèurer la alegria gran que lo poble tenia; vèurer lo moll, de prompte, tot ple de galeres, y també acudiren, de prompte, totes les barques de les provisions de la armada y dels vivenders¹⁵ que estaven en lo fort de Mar. De modo que, alesores, entraren en Barcelona totes les provisions que eren a la armada, axí per la mar, ab barques, com per terra, ab carros y carroças. Y de prompte, los vivenders desembarcaren provisions de viures —com és pa y carn y vi y altres viures—, que era bellesa de veure-u; y de prompte, la gent, totom, comprà lo que podían —que parexían que eren entrats en un altre món—, que causave una gran alegria en los cors de tots vèurer tanta misèria y estremitut com avíem passat en lo siti, y vèurer com, en un punt, Nostro Senyor ajuda ab tanta abundàntia y provisió.¹⁶ Déu no[s] la déxia gosar molts anys, ab molta pau y quietut a tots los prínceps chrestians, y que may pus se vejen unes nesesitats tan grans com se són vistes en Barcelona. Y de aquex modo restà sa alteza en son palàtio: ell molt alegre y regosijat¹⁷ de éser entrat victoriós dins Barcelona, y nosaltros contens de éser exits de un siti que durà catorze mesos juts.¹⁸

Aquexa mateixa tarda que sa alteza entrà en Barcelona, se enbarchà, ab la *Patrona de Espanya*, lo condestable¹⁹ de Castella, que era lo senyor duch de Albrukeque. Y aquex anave, a tota diligència, a portar la nova a sa magestat, que Déu guarde, del rendiment de Barcelona y de com sa alteza estave ja dins la siutat, y a fer-li relatió de tot lo que pasave y havia passat; y també se'n volgué aportar en sa companya al senyor Francesc Puigjaner,²⁰ enbaxador que la Siutat enviave a sa magestad per

15. *vivenders*: llegiu «vivanders», 'proveïdors de queviures de l'exèrcit'.

16. Les «relacions» espanyoles sobre el setge remarquen el penós estat en què es trobaven molts barcelonins per la carestia d'aliments: «casi todos los catalanes están expelidos, que parecen difuntos, aora comerán a costa de su Magestad, hasta que tome forma el gobierno de aquella ciudad» (*Relacion de la entrada que el Serenissimo señor don Juan de Austria hizo en la ciudad de Barcelona tomando posesion della y sus fortalezas en nombre de su Magestad*, Sevilla, Juan Gómez de Blas, 1652).

17. *regosijat*: al ms. «regosesijat»; corregim d'acord amb el sentit.

18. *juts*: llegiu «justs».

19. *condestable*: subratllat al ms.; al marge esquerre, i escrit d'una altra mà, la paraula «fals». — El duc d'Alburquerque, Francisco Fernández de la Cueva, no era conestable de Castella; aquest títol estava vinculat a la família dels Velasco. En aquell moment ho era Íñigo Melchor Fernández de Velasco y Guzmán (1629-1696).

20. Francesc Puiggener, donzell de Barcelona, ja tenia l'experiència d'haver estat ambaixador a la cort de París; vegeu Manuel Calvo Rodríguez, «L'ambaixada catalana de

a demanar, per part de la Siutat, los pactes avia de demanar, los quals pactes aconsellà sa alteza a la Siutat que demanàs, y axò estave ja conser-tat ab sa alteza y la Siutat, com atràs se pot vèurer, en cartes 85. Y axí, lo senyor condestable²¹ y dit senyor Puigjaner se embarcaren aquella tarda y soparen en galera, ab una taula de molta ostentatió que lo senyor duch avia manat aparellar per a regalar a dit senyor Puigjaner, que del moll se veyá molt bé; y aquella nit, a la prima, sarpà la galera del moll. Y com lo senyor condestable anave a tota deligència, desenbarchà en Vineròs y prengué les postas per a Madrit. Y lo senyor Puigjaner anà a desembarcar a València, y lo senyor condestable li dexà, per a acompanyar-lo, lo seu majordom ho sacretari, per a que lo acompanyàs fins a Madrid, a ont, per lo camí, rebé moltes mersès, en particular de la siutat de València, com per avall se dirà més llargament en son cas y lloch.

[229.] *De com sa alteza donà llibertat als forçats catalans de las galeres y de com volgué mudar de palàtio*

La primera exida de casa que feu sa alteza, després que fou en Barcelona, fou no lo endamà sinó l'altro, que era als 15 de dit mes de octubre 1652. Y hisqué ab molt acompanyament de cotxos y carroças, com si fos la mateixa presona del rey, y se pasejà per marina y arribà fins al moll. Y des del moll donà orda a tots los còmits¹ y capitans de les galeres que, vista la present, que donasen llibertat a tots los forçats catalans que estaven en les galeres, tant dels que y eren abans de l'any 1640 com dels que y eren entrats après (demostratió gran de l'amor tenia als catalans); y com hi agué² algun còmit de les galeres de Nàpols de que rehusave donar-los llibertat, li envià a dir que si no'ls ne treya, que le y faria ferrar a ell. Y agué molt bon gotx de tràurer-los y donar-los llibertat, y axí tots tingueren llibertat; y les galeres, totes, saludaren a sa alteza desparant la artilleria. Y sa alteza se'n tornà a son palàtio molt regosijat, y

Francesc Puigjaner a París: juliol de 1646 a març de 1647», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 18-II (1998), pp. 81-88.

21. *condestable*: subratllat al ms.; al marge esquerre, i escrit d'una altra mà, la paraula «error».

1. Els còmits eren els encarregats de la propulsió i de les maniobres de les galeres, així com del govern dels galiots.

2. *hi agué*: al ms. «hi agués»; corregim per la concordança.

Vist assò per la present siutat y la gran onrra que li feren, no sabén ab què poder satisfacer las grans mersès y onrras avían fetes a dit senyor Puigjaner, acordaren alesores de que en aquella ocasió se trobave en Barcelona lo³ mestre de camp del tèrtio de la siutat de València, y estave malalt en lo llit,⁴ y resolgué lo Consell de Sent de enviar dues persones del present Consell —un cavaller y un siudadà— a visitar a dit senyor mestre de camp y offerir-li, en lo nom de la Siutat, tot allò que auria manester, axí dinés com qualsevol altres coses. Y se deslberà de que se anomenàs una quatreta per a fer un rich present a dit senyor; y axí, se li feu un riquísim present de confitura càndida y de altres coses riques, ab molt acompanyament, tornant-li offerir de nou, en nom de la Siutat, tot allò que auria manester. Lo qual ho agrahí molt dit senyor.

[234.] *De algunes ensiculacions y desensiculacions se feren en les boses de consellés de la Casa de la Siutat*

Als 5 de noembre de dit any 1652 se tingué Consell en la Casa de la Siutat aserca de que, com la diada de Sant Andreu se acostave, per fer la extractió de consellés. Y las boses estaven molt confuses, per moltes desensiculacions avían fetes en lo mes de janer proppassat, aserca dels siudadans se n'eren anats per rahó del contagi, y no avían volgut obeyr a las crides de la Siutat, de acudir en lo tems del siti a la defensa d'ella; per lo tant, foren desensiculats y trets de totes les boses, y privats de aufisis, si'n tenia[n]. Y axí, vinguda la dita ocasió del rendiment, totom tornà [92r] dins Barcelona, axí los que eren exits per rahó del contagi com, també, aquells que de l'any 1640 ensà estaven fora: tant los que voluntàriament se n'eren anats com los que n'avían trets ab condemniació y desterro. Y com los huns y los altres entenían aver fet lo servey del rey chathòlich, que Déu guart, tots anaven aclamar a sos ministres per a que fosen restituÿts en les boses a ont estaven ensiculats, per lo qual los ministres del rey nostro senyor ho demanaren als consellers.

Y la dita diada de 5 de noembre se tingué Consell per tot axò. Y vista la propositió per lo savi Consell de Sent, y desijant donar gust a sa alteza real y a sos ministres, se resolgué que totes aquelles presones que estaven y foren desensiculades en lo mes de janer proppasat, y que en-

3. *lo*: «o» corregeix «a».

4. Aquest militar valencià era Lluís Ferrer. Els presents que li oferí la Ciutat el dia 8 de novembre resten relacionats al *MNA*, vol. XVI, pp. 10 i seg.

cara sos rodolins no estaven ocupats, que fosen restituïts a les matexes boses; y que alguns que tenían offissis, y per no éser entrats en la siutat en lo tems avían de entrar y ne avían trets altres en sos llochs, dels quals —a l'entrar en siutat— ne apellaren y ne aportaren causa, per lo tant, que pasasen avant la causa; les quals causes passaren avant y, dins set ho vuyt mesos, ho guanyaren y foren tornats en posesió y trets los altres. Y també prevalgué en dit Consell que fosen desensiculats tots aquells cavallés, axí militàs com siutadans, que estaven ensiculats y ocupaven puestos per rahó de privilegis de França, axí de bosas de consellés com de Consell de Sent y altres offisis. Y també resolgué dit Consell que fosen tornats a ensicular tots aquells que, de l'any 1640 ensà, foren desensiculats per mals effectes y condemnats a desterro per lo Consell Real; y axí, tots aquexos foren restituïts en ses boses.¹ Y volent també desensicular totes aquelles presones que y avían seguit lo senyor de La Mota en lo dia del rendiment de la present siutat, y avían pres lo partit de França, se resolgué en lo dit Consell que per lo present, que no fosen tocades de ses boses les tals presones, fins a tant que lo rey los agués cridats per enemichs del rey y de la pàtria, ho vèurer també lo que farían; y per lo tant no foren tocats, per lo present, de ses boses.

Y totes les desensiculacions y ensiculacions demunt dites, fou anomenada una junta del present Consell —anomenades per los senyors consellés— per a que ho mirasen tot bé, sens fer agravi ni dany a ninguna presona, ni plesebos² a altres, sinó lo que estave deslberat.

[235.] *De com vingué nova en Barselona del rendiment del castell de Monfarrar,¹ y de les festes se feren*

Disapte, als 9 de noembre 1652, entrà una galera en lo moll de Barcelona que aportà nova a sa alteza de com les armes de nòstron rey chatòlich, que Déu quart, avían rendit la plaça del castell del Casal de Monferrar; y a

1. Aquesta seria una mesura de “revenja” en resposta a l'efectuada el 17 de gener de 1652, quan foren desinsaculats els ciutadans que devien els seus privilegis al rei d'Espanya; vegeu Fernando Sánchez Marcos, *Cataluña y el gobierno central tras la Guerra de los Segadores (1652-1679)*, Barcelona, 1983, pp. 100-101.

2. *plesebos*: «placebo», en el sentit de ‘cosa feta per complaure algú’.

1. Es refereix a l'expugnació, el mes de setembre d'aquell any, de la plaça de Casale Monferrato (Piemont) per part de Luis Francisco de Benavides Carrillo de Toledo, tercer marquès de Caracena.

l'entrar va tirar molt. Y sa alteza, veient una tan bona nova, ne feu partecipant a la Siutat;² y la Siutat, per la alegria de una tan bona nova, lo matex dia feu³ crides que, lo matex vespre, se fesen moltes alimàries per tota la siutat, com, de fet, se'n feren moltes. Y al tocar la oratió, feu tirar sa alteza tots los baluarts tres vegades, y tota la artilleria de la quartina de la muralla y de Monjuich, y tota la infanteria feu salva tres vegades; y per tota la siutat se feren grans alimàries aquex vespre, anant per tots los carrés molt gran concurs de gent, com si fosen Carnestoltes; que hi agué molt gran bullítia, ab molta alegria de tots.

De tal modo, que en Madrit se sabé, y sa magestad ho vingué entendre. Y als 13 de janer 1653, se llegí carta en lo Consell de Sent, feta per sa magestat a la siutat de Barcelona, donant-li moltes de gràties de les alimàries y festes se eren fetes en la present siutat per lo rendiment de la plaça del castell del Casal de Monferrar; la qual fou de molt gran contento per a tots.

[236.] *De la suspensió posà lo virey, aserca de la ensiculatió y extractió de consellés del present any*

Cosa era asentada, de molts anys en aquesta part, que tots los anys se feya extractió de consellers en la siutat de Barcelona. Y se feya tots los anys lo dia de Sant Andreu, que és als 30 de noembre; y als 15 de dit mes se treyen abelidadós per a ensicular. Y com en aquell any era estat lo rendiment de la present siutat —y éser-se rendida del modo que atràs està dit—, y que, en lo present dia, se podia dir que la siutat no tenia ningun privilegi que fos vàlit, que alesores se estave aguardant la mersè del rey nostro senyor per a confirmar-nos los privilegis que serían de son real servey. Y com alesores servia, en lloch de virey, lo senyor marquès de Mortara —a qui estaven acomesos los negosis de justítia y de guerra—, atenant dit senyor que lo dia de aver de tràurer los abelidadós se acostave, envià un recado als senyós consellers —per un cavaller català, que era don Miquel Ramona,¹ que ocupave lo puesto de comisari general de la cavalleria—, dient als senyós consellers, de part de sa exa-

2. Ho feu a través d'una ambaixada del donzell Miquel Ramon (*MNA*, vol. XVI, p. 11).

3. *feu*: al ms. «fer»; esmenem d'acord amb el sentit.

1. Es refereix al ja esmentat donzell Miquel Ramon.

lència, que, per ara, se suspengués lo negoci de la ensiculatió y extractió de consellers, fins a tant hi agués altre orde. Los consellés aguardaren quatre ho sinch dies, pensant que la suspentió seria cosa curta, y veyent que Sant [92v] Andreu se acostave y no alsaven la suspentió, enviaren lo subsíndich, ab lo advocat de la Casa, a sa exalència, notificant-li los inconveniens hi avia si no-s treyen consellés en aquell dia;² y molts altres offisis que se avían de tràurer, que passaven dilatió y se avían de tràurer, los quals feyen falta per lo govern y política de la siutat; y moltes altres coses que se'ls representaren. Lo qual respongué sa exalència que, per lo present, se prengué patiència, que no-s podia tornar resposta que no vingués un correu de Madrit, que l'estaven aguardant de dia en dia, y que ell avia de aportar la resolució del que-s devia fer.

Vist assò per los senyós consellés, y per no éser carregats, ajuntaren una promenia³ y donaren rahó del que passave; los quals aconsellaren als senyós consellés que u suplicasen al príncep, de que manàs alzar la suspentió; la qual se feu. Y feu la matexa resposta: que aguardaven lo correu. Y axí, en aquex any, no-s tragueren consellés lo dia de Sant Andreu, sinó que-s tragueren quatre mesos après, com per avall se dirà més llargament lo modo y causa per lo que-s tragueren y la forma de l'ensicular, en cartes 97.

[237.] *De la primera carta rebé la siutat de Barselona del rey chatòlich, nostro senyor*

Disapte, als 7 de dazembre 1652,¹ se tingué Consell de Sent en la Casa de la Siutat, en lo qual Consell se llegí una carta del rey chatòlich, nostro senyor —y fou la primera que la Siutat ne rebé després del rendiment, y era dels 29 de novembre—,² en la qual carta lloave y aprovave lo acte del perdó general avia fet sa alteza quant entrà en la present siutat. Y quant lo virey donà la carta als consellés, los digué de paraula que la magestad de nostro rey, que Déu guarde, nos feya mersè de tornar-los

2. Evidentment això era vist com una vulneració del règim de constitucions i privilegis que, segons havia promès Joan Josep d'Àustria oralment en les negociacions amb la Ciutat, continuaven vigents.

3. *promenia*: 'prohomenia, conjunt de prohoms'.

1. 1652: «2» corregeix «3».

2. Aquesta carta és reproduïda al *MNA*, vol. XVI, pp. 23 i seg.

tots los privilegis tenia la present siutat en lo any 1640 —aseptat sinch coses que sa magestat se reservà, que per avall se dirà, en son tems y lloch, quant la Siutat ne rebé carta de sa magestad—, la qual cosa aconsolà molt als siutadans d'ella.

Y ja se'n tenia avís, dos dies abans, per una carta enviada a la present Siutat per lo enbaxador Francesc Puigjaner, llegida en lo Consell de Sent se era tingut als 5 de dit. En la qual carta deya: que lo senyor visecanseller de Madrit lo avia enviat a cercar per a que aconsolàs a la Siutat, ab una carta, de les mersès feya a la Siutat, tornant-li tots los privilegis y constitutions tenia jurats fins en lo any 1640; y que, en lo que toca a les coses particulars que la Siutat demanave, que encara no se n'avia presa resolució, però que estiguesen de bon ànimo, que tot aniria bé per la Siutat. Y axí, lo dit senyor Puigjaner ho escrigué a la Siutat.

Y ab lo que lo virey digué, y ab la carta de dit senyor Puigjaner, totom restà molt aconsolat, tenint molt vives esperances de la clemència de sa real magestat que tot aniria bé, com per avall se dirà.

[238.] *De la professó general se feu en Barselona lo dia de Nostra Senyora de Consepsió*

Per los grans treballs patia aquesta siutat, axí de les guerres com de pesta y fams y altres coses, se desliverà en tems passat, ab un Consell de Sent, de pendre per advocada y protectora de aquesta siutat Nostra Senyora de Consepsió, per a que, en totas ocasions¹ y treballs, sia en nòstron amparo y ajuda; y se determinà: en lo dia de Nostra Senyora de Consepsió, de fer professó general com en lo dia del Corpus, y fer molt gran festa. Y com després ensà que se era votada, no y avia aguda ocasió de fer dita profesó ni festes, per causa de tans treballs, axí de pesta com de guerra, y vinguda la ocasió, après del rendiment de dita siutat y tornats a la obediència de Espanya, per a ont se pot presumir que Nostra Senyora ho permeté² —y aquex era lo millor camí per a nostra conservació y quietut—, se desliverà de que se fes dita professó en lo dia de Nostra Senyora de Consepsió de l'any 1652. Y axí, se feu dita professó dit dia de Nostra Senyora, ab la matexa solemnitat que's fa la del Corpus,

1. *ocasions*: al ms. «acasions».

2. *permeté*: al ms. «premete»; corregim d'acord amb el sentit.

aseptat que a la custòdia aportaven lo imatge de Nostra Senyora de Concepsió, y en lo demás tot era una cosa.³

[239.] *Dels preus de les monedes, a la fi de dit any, y de altres preus de viures*

Ja està escrit atràs, en lo últim del siti, que les provisions y manteniments anaven a uns preus tan excésius com allà se pot vèurer —y axò no's pot posar per exemplar sinó per siti—; y en lo punt que la siutat se fou rendida, totes les coses se acomodaren, com en dit lloch està dit. En lo que toca a la moneda: les dobles anaven a setze lliures de sisens; y quatre reals de vuyt, una dobla; y un real de vuyt valia quaranta reals de sisens; y un real castellà valia sinch reals de sisens; y lo real català y los de la garba valien quatre reals. Y axò durà fins a tant que's reduïren les monedes, com per avall se dirà. Lo blat anave alesores —per Nadal— a vuyt y a deu lliures de sisens la quartera, fins a dotze. Lo oli anave a trenta y a trenta-dos reals lo cortà. Y lo vi, a sis lliures la càrrega. De modo que, poch a poch, totes les coses se vingueren abaxar per la gran abundàntia que de totes coses acudiren. [93r]

1653

[240.] *De com se comensà a tractar de donar asiento en lo negosi de les monedas*

Als 13 de janer de dit any se tingué Consell de Sent en la Casa de la Siutat, y après de aver-se llegida una carta de sa magestad —com atràs està dit—, en la qual estimave a la Siutat de la demostratió de festes feu

3. Una relació d'aquesta celebració al *MNA*, vol. XVI, pp. 24-25. La prèdica del sermó de la catedral fou a càrrec d'Alexandre Ros, que feu un discurs amb una forta càrrega política que arribaria a la impremta poc temps després: *Sermon de la Purissima Concepcion de la Virgen nuestra Señora, y en Accion de Gracias de la reduccion de Cataluña a la obediencia de su Magestad*, Barcelona, Antonio Lacavalleria, 1653. Sobre aquest text vegeu Antoni Simon i Tarrés, *Llengua i política a la Catalunya del segle XVII. Alexandre Ros i Gomar (1604-1656)*, Catarroja-Barcelona, 2016, pp. 136-139; també Xavier Torres, «La Guerra de Catalunya desde el púlpito 1640-1652. A propósito de un sermón inmaculista de Alexandro Ros», dins Giuseppe Mele (cur.), *Tra Italia e Spagna. Studi e ricerche in onore di Francesco Manconi*, Càller, 2012, pp. 249-266.

la Siutat en lo rendiment de la plaça del Casal de Monfarrar. Y entre altres proposicions se feren en dit Consell, fou: del tractar de l'asiento de les monedas y de poder fabricar en la Seca —que com la Siutat no podia fabricar sisens, per no tenir privilegi, ni tanpoch podia fabricar altra moneda sens orda de sa magestad ho de sos ministres, se tractà, en dit Consell, de donar asiento en dita fàbrica. Y com, també en dit Consell, demanà lo marquès de Mortara, ecsigint lo càrech de virey, demanà a la Siutat que li emprestàs vint-i-quatre mília lliures de moneda forta per lo servey de sa magestad, que, en les primeres conductes que estaven aguardant, prometia de tornar-les; y, axí matex, prometia de tornar vint-i-sis mília lliures fortes que los consellés del present any, de sa autoritat, li avían emprestades sens aver-ne donat rahó al Consell de Sent. La qual cosa sabé molt mal al Consell de Sent —de que los consellés aguesen dexada¹ una cantitat tan considerable, sens orda del Consell—; y per escarament de altres, que no tornasen a fer semblans cosas sens donar-ne orde, desliverà lo Consell que aquexes 26 mília lliures correguesen a càrech de dits consellés, y que la cobrança la solisitasen² (no que la Siutat no'ls agués dexats de molt bona gana si's fos representat en Consell, però per éser-se fet sens orde, y perquè altra vegada ninguns no s'i tornasen, se feu dita deliberació).³ Y, de altra part, se desliverà que les 24 mília lliures fortes demanave lo virey, que se li fosen dexades ab lo modo que les demanave y prometia tornar. Y per a que la Siutat pogués tenir peu en poder parlar ab sa alteza y ab sa exalèntia aserca del donar asiento en les monedas y fàbrica d'ella, desliverà lo present Consell que los senyós consellés, ab les insígnies consulars, fesen enbaxada a sa alteza y al senyor de Mortara, virey, fent-los a saber la mersè que la Siutat avia feta al virey per sa magestad; y que juntament los suplicasen, als dos, la solisitut dels negosis de aquesta Siutat ab sa magestad, en particular lo dels asientos de les monedas y la fàbrica d'elles, per a que la Siutat pugués fer mersès a sa magestad; que com la Siutat estava tan exacta per los grans gastos avia tinguts, y com la Siutat no podia fer anar la fàbrica de la Seca (per aver-se'n aportats los encunys lo trasorer de sa magestad per a que no's pogués fabricar

1. *dexada*: precedit de «don», ratllat.

2. *solisitasen*: al ms. «solitiasen».

3. Aquests préstecs més o menys forçosos foren una de les fórmules de la nova relació econòmica entre la Corona i les institucions catalanes. Fernando Sánchez Marcos va calcular que, entre l'octubre del 1652 i el març del 1656, la ciutat de Barcelona concedí préstecs als virreis espanyols per valor de 409.000 lliures, però un percentatge molt alt d'aquests emprèstits no fou recuperat, ja que la Corona deixà de pagar unes 227.900 lliures (*Cataluña y el gobierno central...*, op. cit., p. 88).

sens altre orde), per lo tant, los suplicave de que solisitasen⁴ ab sa magestad lo asiento de les monedes y fàbrica d'elles, per a que la Siutat pogués fer mersès a sa magestad. La qual enbaxada se feu del modo dalt dit.

Y la resposta que·ls feren va éser: que lo del solisitar ab sa magestad en los negosis de aquesta siutat, que ja ho tenían al cap, y que tot corria en compte d'ells; y que en lo de l'asiento de les monedes, pus tantes ganes tenia la Siutat de que se asentasen, que la Siutat fes nominatió de dues ho tres persones, y que lo prínsep y virey ne anomenarien altretantes, y que dites presones, totes juntes, tant de la una part com de l'altre, pilotejasen⁵ dits negosis y sensurasen bé lo fet, per a que dites coses poguesen pendre bon asiento.

Aguda que agueren dita resposta, los senyós consellés feren tornar ajuntar lo Consell de Sent, als 15 de dit mes de janer, en lo qual Consell, los senyós consellés feren la relatió de la resposta dalt dita; la qual resposta donaren per propositió. Y resolgué dit Consell: que los senyós consellés fesen nominatió de dotze persones, axí del matex Consell com fora d'ell, sols fosen persones intel·ligentes y aptes per a tractar matèries de tanta importàntia; y que, de dites dotze persones, se fes anominatió de altretantes persones com lo prínsep anomenaria, per a tractar ditas matèries; y que, les dites 12 presones, aguesen de aconsellar a les dues ho tres anomenades per a dit effecte, aconsellant-los lo que més convindria; y que, en ser concordats y fets dits papés per enviar a Madrit, a sa magestat, si aparexia a sa exalèntia y als de la junta de reportar-o al Consell de Sent, que u fesen, ho, sinó, que no u fesen. Y axí, tractat que ho agueren, no·n donaren rahó al Consell sinó que u enviaren en Madrit, y la resolució que·s prengué se dirà llargament per avall, en son cas y lloch, en cartes [97].⁶

[241.] *De com los clèrigos reformados¹ hubriren porta segona vegada y capella en lo carrer de n'Oliver²*

En lo llibre que tinch escrit primer, aserca de aquestas matèries, en cartes 50, se trobarà com dits pares, anomenats los clèrigos reformados,

4. *solisitasen*: la segona «s» corregeix «t».

5. *pilotejasen*: de «pilotejar», en el sentit de 'qüestionejar'.

6. *cartes [97]*: espai en blanc al ms. per al número de foli.

1. *reformados*: *caracciolos*; vegeu els folis 50 i 50v del Llibre Primer.

2. Al barri de Ribera.

avían huberta capella en lo carrer de n'Oliver y, als 20 de janer 1640, la comunitat de Santa Maria y frares de sant Agustí los feren tancar la capella ab molt gran soroll, com en dit llibre se pot llegir, de tot lo que passà, molt llargament. Y com dits frares ne aportaven una causa en Roma, y com dits pares eren tots de la part de Castella y en aquell tems se mogueren les revolucions de Catalunya, no gosaren intentar més de tornar a hubrir la capella fins a tant que Déu volgé tornàsem a la obediència de Espanya. [93v]

Vinguda la ocasió que fórem tornats a la obediència de Espanya, los dits pares se donaren molta pressa en la cort per a tornar en lo matex puesto. Y com eren tan volguts en la cort y tenían tantes amistats en ella, aportaren cartes de favor del senyor don Lluís de Aro,³ privat de sa magestat, als consellés de Barcelona, encarint-los molt la mersè rebria de que fesen tota bona favor a dits pares en tornar-los a la primera posesió. Y lo senyor Francesc Puigjaner, enbaxador de la Siutat que alesores se trobave en Madrit, també ho encomanà molt als senyós consellés, per quant lo dit senyor don Lluís de Aro li n'avia parlat y le y avia molt encomanat ho escrigués als consellés. Y axí ho escrigué als consellés, dient-los lo molt poderosos eren dits pares en la cort, y lo quant lo dit privat los estimave, y que convenia molt fer-los tota bona obra, per accontentar al privat y per a poder conseguir bons fins a totes nostres pretentions.

Vist assò per los senyós consellés, desijant donar gust en aquells senyós, los feren tot bon aculliment y los donaren llisència per a hubrir la iglésia en dit lloch ho allà a ont volguesen. Y axí, ells, l'altra vegada, havían huberta la iglésia dins lo carrer de n'Oliver, qui entra per la part del pla d'en Lluy, a mà dreta, a sinch ho a sis portas dins lo carré; y aquesta segona vegada la hubriren al cantó del matex carrer, a la matexa part, y treyen la porta de la iglésia en lo matex pla d'en Lluy, sobre lo Rech —que y agueren de fer un pont per a poder entrar en la iglésia.

Y fou asenyalada diada per a dita festa, dijous, als 16 de janer 1653. Y lo vespre abans, los dits pares feren moltes alimàries y molta graella, y al tocar la oratió dispararen molts mascles.⁴ Y lo dit dia, a l'offissi, hi

3. Luis Méndez de Haro y Guzmán (1590-1661), sisè marquès del Carpio, privat de Felip IV després de la caiguda de Gaspar de Guzmán y Pimentel, de qui era nebot. Sobre ell, vegeu bàsicament: Rafael Valladares, *El mundo de un valido. Don Luis de Haro y su entorno, 1643-1661*, Madrid, 2016; i Alistair Malcolm, *El valimiento y el gobierno de la Monarquía Hispánica, 1640-1665*, Madrid, 2019.

4. *mascles*: 'masclets, mortarets'.

asistiren los senyós consellés y molta gent prinsipal, y feren molta festa.⁵ A bé que la capella⁶ era molt xicha, però en lloch estan que la examplaran; y basta éser pares que tenen tantes amistats, que no'n dexaran perdre ninguna ocasió per a cosas de son profit.

[242.] *De com sa magestad envià a la siutat de Barcelona la reformatió de privilegis y com los consedí que hi agués cada any conseller sisè, menestral. Y lo que sa magestad se reservave. Y altres coses*

Estave la siutat de Barcelona, després que lo príncep fou entrat en ella fins al dia present, sens ningunes forses de privilegis. Que, com nos rendírem a la mersè y clemència de sa magestad, estàvem aguardant, per los bons medis de sa alteza y marquès de Mortara (que s'eren posats per medianés y entersesós ab sa magestad per aquestas cosas), esperàvem que tot tindria bon sucés. Y axí, estant ab aquestas confianses, aguardant de dia en dia que dites coses prenguesen bon asiento, divendres, als 17 de janer 1653, a la tarda, lo príncep envià a cercar los consellés en son palàtio (que encara estave a la casa de Bru, en lo carrer de la Mersè) y los donà una carta de sa magestad y, juntament, un paper a part, de totes les mersès feya sa magestad a la siutat de Barcelona. Y los consellés los reberen ab molta alegria, despedint-se de sa alteza molt contents.

Y lo matex vespre feren asenyalar lo Consell per lo endamà de matí —que fou disapte, als 18 de dit mes de janer—, a ont se ajuntà molt prest, de tant desijosa estave la gent de saber bones noves. Y axí, se llegí primer la carta de sa magestad, que lo sobreescrit deya: «A los fieles y bienamados, los consejeros y Consejo de Siento de la mía ciudad de Barcelona», y era dels 3 de janer.¹ Y deya la carta: que, per intersesió y medi de sa alteza y del senyor de Mortara, son llochinent y capità general, nos consedia tots los privilegis que tenia jurats fins lo any 1640, abans de les revolutions de Catalunya, aseptat lo que trobarían ab un paper a part que sa alteza los donaria, y allò era lo que sa magestad se reservava; y deya més la carta: que sa magestad vindria aconsolar-nos ab sa real presència, donant-li lloch² lo tems; y moltes altres coses. Aprés se llegí lo

5. Una relació de les celebracions al *MNA*, vol. XVI, pp. 32-33.

6. La capella estava posada sota l'advocació de l'Esperit Sant.

1. La carta és reproduïda al *MNA*, vol. XVI, pp. 34-38.

2. *lloch*: precedit de «tems», ratllat.

paper a part,³ y deya: que ns consedia tots los dits privilegis, aseptat que s retenia tots los baluarts y guardes dels portals, y custòdia de la siutat, y armes y armeries y Sala de les Armes, y assò durant sa mera voluntat, per la pau y quietut de la siutat; y que se abtinguesen del privilegi de la cobertura, per ara, que no se'ls consedia; y que ls consedia que cada any hi agués conseller sisè, menestral —que espresament deya lo paper que ls consedia: «privilegio de consejero sisè, de aquellos que llaman menestrales»—; y axò de apuntar-o se presumí que fou perquè no y agués qüestió entre los estamens de la Casa de la Siutat, que, encara que consedís privilegi de conseller sisè, podia dexar de aver-hi conseller menestral cada any: que tanbé hi podia aver dos militàs y dos siutadans y un mercader y un artiste ho menestral; y axí, estant apuntat de aquex modo, no y podia aver ninguna qüestió.⁴ Y més deya lo paper: que les insiculations dels consellés y govern de la siutat, que les presones fosen anomenades per los consellés, però que avían de éser abilitades per lo virey ho altres ministres en son lloch, a coneguda llur. Y més deya: que la Siutat no pretengués cobrar los drets tenia [94r] sobre les baronies de Flix, la Palma y Caldes, ni altres baronies tingués la Siutat, pus ell les avia guanyades ab ses armes. Y més deya: que sa magestad los enfranquia de tot allò que la Siutat pugués aver pres dels magatzems de la Atrasana,⁵ tant de monitions y provisions, pertretxos de guerra y artilleria, fustes y galeres, y qualsevol altres coses que puguen aver pres de dita Adrasana, que pujave molt grandísimes sumes (com en lo Primer Llibre se pot vèurer, en un capítol que y ha exprés de dites coses).⁶ Y que sa magestad avia de tornar a cobrar los drets de la Batllia General, com de abans cobrave, no podent demanar la Siutat ninguna cosa de l'emprest avia dextat a sa magestat sobre les rendes de dita Batllia, per lo qual estave empenyada.⁷

3. Aquest «paper» del rei, també datat a Madrid el dia 3 de gener de 1653, és reproduït al *MNA*, vol. XVI, pp. 35-38.

4. Tal com el mateix Paretts havia relatat anteriorment (foli 84r del Llibre Primer), fou la pressió popular la que, en 1640-1641, portà la instauració del sisè conseller menestral, la qual fou sancionada per Lluís XIV de França i no pas pel monarca catòlic. Tanmateix, després del retorn de Barcelona al domini espanyol, la cort de Madrid confirmà aquesta reforma del govern municipal amb l'objectiu d'evitar una nova desestabilització social ciutadana; vegeu Josep M. Torras Ribé, *Els municipis catalans de l'Antic Règim, 1453-1808*, Barcelona, 1983, pp. 74-75.

5. Es refereix a les Drassanes.

6. Vegeu «De les preses de les monisions y provecions de la Drasana», foli 58v del Llibre Primer.

7. El 17 de maig de 1632, Felip IV havia signat una escriptura segons la qual les rendes i les jurisdiccions de la Batllia General de Catalunya eren posades com a garantia del

Y que lo que tocave als fruyts de les aziendes confiscades, que no se'n pugués demanar cosa, sinó que cada hu recobràs les propietats del modo les trobarían; y assò, per evitar molts de plets y qüestions que dites aziendas podían causar. Tot axò és, ab substàntia, lo que dit paper deya, ab què estave molt allargat, que y avia quatre fulles enteres de escriptura.

Y tanbé en dit Consell se llegí carta del senyor Francesc Puigjaner, donant rahó de tot axò y de tot lo que passave.⁸ Llegides que se agueren dites cartes, totom restà molt content.⁹

Y lo savi Consell de Sent resolgué, sobre dit fet, lo següent:

[243.] *Del que la Ciutat resolgué, après de aver llegides les cartes de sa magestad, aserca de aver de donar les gràties a sa alteza y senyor de Mortara. Y altres coses de notar*

Veyent la Siutat que sa magestad diu, en sa carta, que ns avia conse-dits tots los dits privilegis per la intersesió de sa alteza y del senyor de Mortara, resolgué lo dit Consell que aquex matex dia, a la tarda, anasen los senyós consellés y Consell de Sent, en forma de Siutat, anasen a la Seu a donar gràties a Nostro Senyor de tanta mersè nos avia feta, fent cantar un *Te Deum laudamus*, repicant totes les campanes de la Seu, parròquies y monestís de Barcelona —manant tirar, sa alteza, tota la artilleria de la siutat (com de abans s'i era offerit fer-o, de contento que

crèdit de cent deu mil lliures que Barcelona havia atorgat al monarca en concepte d'avancament del subsidi de les Corts interrompudes des del 1626. En finir-se les Corts amb la nova convocatòria que es feu el gener del 1640 i no restituir el monarca el crèdit, l'octubre d'aquell any el Consell de Cent s'emparà de la Batllia i de les seves rendes; vegeu Antoni Simon i Tarrés, *1640*, Barcelona, 2019, pp. 355-356.

8. La carta de Francesc Puiggener, datada a Madrid el dia 8 de gener de 1653, també és reproduïda al *MNA*, vol. XVI, pp. 38-40.

9. Malgrat aquestes expressions d'alegria i que l'estructura legal en què es fonamentava el règim pactista català fou formalment mantinguda, les reserves reials, especialment el control de les insaculacions del Consell de Cent i de la Diputació, eren de gran importància política. De fet, en 1652-1653 s'inaugura una nova fase en les relacions constitucionals entre la Corona i les institucions catalanes que obre el camí cap a l'absolutisme centralitzador de 1714; vegeu F. Sánchez Marcos, *Cataluña y el gobierno central...*, op. cit., p. 64, i Antoni Simon i Tarrés, *Del 1640 al 1705. L'autogovern de Catalunya i la classe dirigent catalana en el joc de la política internacional europea*, València, 2011, pp. 69 i seg. Sobre la important consulta del Consell d'Aragó de 14 de novembre de 1652, que preparà aquestes directrius reials sobre Catalunya, vegeu Josep M. Torras Ribé, «El projecte de repressió dels catalans de 1652», dins Eva Serra (ed.), *La revolució catalana de 1640*, Barcelona, 1991, pp. 242-290.

[258.] *De la professó de Corpus se feu en dit any, anant-hi sa alteza darrera d'ella*

En lo dit any 1653, ja se feren les profesons del Dijous Sant y Divendres Sant, que encara que aquesta siutat agués patit tant ab lo contagi y ab lo siti, may ha faltat ab les coses del culto divino, tant com si no agués passat per ninguns treballs. Y, axí matex, se feu la professó del Corpus ab la solemnitat acostumada: assistint sa alteza, al matí, a la Seu a oir lo offissi, y a la tarda, a la professó; anant darrera, per cap de dita professó, don Galseran ho don Anton Setmanat,¹ bisbe de Vich —y alesores era elet bisbe de Barcelona—; y après, darrera tots, anave sa alteza lo senyor don Juan de Àustria, ab una entorxa a la mà, que seguí tota la dita professó per lo lloch a ont se acostuma fer, fins a tant fos tornada a la Seu, y aportave sa guarda; y anaven acompanyant² sa alteza los jutjes de la Audiència que's trobaven en Barcelona. Y acabada dita professó, sa alteza se n'entrà en son palàtio per lo caragol de l'orga de la Seu —que passa per lo pont de son palàtio—, que dona en la tribuna de dita Seu.³

[259.] *De una festa que feu sa alteza a mar, lo dia de Sant Pere, a les damas de Barcelona*

Lo dia de Sant Juan de juny, sa alteza volgué fer una festa, ab sa galera reyal, a las damas de Barcelona; que, com ell se deya don Juan, volgué fer una festa en dita diada. Y com en aquell dia va ploure molt, no's pogué fer dita festa en dita diada, y la mudaren per lo dia de Sant Pere, que és sinch dias passat Sant Juan. Y axí, vingut lo dit dia de Sant Pere a la tarda, a les quatre ores, la galera [99v] real estava molt entonada, ab tots los estandarts, flàmulas y gallardets de domàs, y enpavesades; y la popa estave tan entonada com si lo matex rey se avia de embarcar, y la galera molt neta; y avían fet, des del desenbarcador fins a la galera, un pont per a embarcar-se les dames. Y axí, serca de les sinch ores de la tarda se

1. Es tracta de Ramon Sentmenat i de Lanuza (1596-1663), bisbe de Vic (1640-1655) i bisbe de Barcelona (1655-1663). Encara que aquest any 1653 ja era bisbe elet, «estigué serca de tres anys y mitx abans no li vingueren les butlles de Roma», i no prengué possessió fins al 6 de març de 1656. Paretts ho explica detalladament al foli 125v del present manuscrit.

2. *anaven acompanyant*: al ms. «anave acompanyant»; corregim d'acord amb el sentit del text, tot i que el passatge és confús.

3. Una relació de la celebració de la diada de Corpus al *MNA*, vol. XVI, pp. 105-106.

enbarcaren, en dita galera real, lo floret de les dames de Barcelona, tan ricament adresades com si avían de anar a un serau, entrant a dita galera per lo pont; y moltes guardes al cap del pont, que no y dexaven entrar ningú sinó les dames y los cavallés que anaven ab ellas, acompanyant-les.

Y en ser enbarcades, la galera sarpà del moll, tota sola, y hisqué fora del moll, y com fou un tret de pesa del moll, lo príncep se embarcà ab sa faluga real, que estave també ricament adornada, ab ses flàmules y gallardets de domàs, y son cobripopa de domàs; y los marinés que vogaven, tots vestits de domàs. Y dita faluga hisqué del moll, tirant totes les gales al pasar sa alteza; y se n'anà, ab la faluga, devés la galera real, y a l'arribar allà, també tirà la galera, y la faluga també rodà la galera. Que sa alteza no's mogué may de la faluga, sinó que's donà, allà, un rich refresch y coletió a les damas, y sa alteza també, des de la faluga, brindave a las damas. Estigueren allà serca de una ora, devant lo moll, y après des-enbarcaren y cada qual se posà en son cotxo, y lo príncep també, y feren la rua per tot lo moll, a ont hi avia gran multitut de gent que era cosa de veurer. Y vingut lo vespre, cada hu se'n tornà en ses cases.

[260.] *De com se feren crides, en Barselona, de les tarifas, posant preus a totes les mercaderies*

Aprés que agueren reduïda la moneda y abatuts los sisens (com atràs està dit), veyent que les mercaderies y los viures anaven tan cars¹ que los cavallers y ecclesiàstichs y tota la gent que vivia de renda se quexaven molt, dient que no podían víurer de la renda que tenían, per causa que los alimens y calsar y vestir anave tant car, y axí, se quexaven al Real Consell, dient que si no y posaven la mà, que ells no y podían viure; y axí, fou forçós aver-ho de fer. Y lo Real Consell ho dexà en mà de miser Llunes,² del Real Consell, dient que se informàs dels viures y mercaderies del modo que anaven en lo any 1640, que tot avia de anar en aquell preu. Y axí, lo dit miser envià a sercar tots los proms de totes les confraries, dient-los a tots que cada hu donàs son memorial dels preus que anaven ses mercaderies de son offisi en lo any 1640; que se avían de fer memorials estampats per a fer crides, que tot avia de anar en aquell preu (no tenint atenció de la gran falta que y avia de moltes mercaderies, y la gran falta que y avia de officials per a treballar, per la causa

1. *tan cars*: al ms. «tan cares»; corregim d'acord amb el sentit.

2. Francesc Llunes, doctor en drets.

de aver-se'n morts tans ab lo contagi y ab la guerra, y ab un siti tan apretat; que y avia gran falta de gent y mercaderies en Barselona y tota Catalunya, que era forçós que les de més coses avien de anar molt cares, y que, tant prest, no's podían reduir les coses en aquell preu). No obstant axò, totes les mercaderies³ ho tots los proms dels offisis donaren sos memorials dels preus que ses mercaderies anaven alesores, y també donaven ses rahons y causes per lo que anave car en lo tems present. Tinguts que agueren tots los memorials, sens tenir atendentia a les rahons que cada hu donave, feren estampar tots los memorials de totes les mercaderies de tots los offisis, posant a cada huna son preu, del modo que se avían de vendre, no podent-ne demanar més del que estave en dit memorial; ab moltes grans penes, axí de menestrals com de botiguers y droguers, y tots los altres offisis.

Y feren crides reals per los cantons de Barcelona, dimecres, als 9 de juliol 1653, posant-ho tot al preu de l'any 1640.⁴ Y alesores posaren tota la fruyta a pes, y tota la verdura, fins a les pomes y présechs y peres y prunes y tot lo demás, y en la verdura també: lo ensiam y ràvens y sebes y porros y carabaçes, y tota la demás verdura. Y ja estava en lo memorial lo preu en què se avia de vendre, y en trobar ningú que caygués en frau, que agués contrafet en ninguna cosa de ditas cridas, y l'anaven a acusar al fiscal del rey (que era un notari real que's deya Bonet);⁵ de prompte, los executave terriblament y los posave a la presó, que'ls costave molts ducats; y axí, totom se tenia compte.

Però, com las coses totom les comprave tan cares, gaire ningú no's podia tenir a la tarifa, que, de moltes mercaderies, se avían manester amistats per a [100r] comprar-ne, que no's podia vendre a totom, que si se avían de tenir a la tarifa hi avían de perdre, de pur cabal; y axí no s'i podia tenir totom, y de aquex modo hi avia més carestia de les coses, perquè no se'n trobave gaire. Y de aquex modo no tingueren gaira efecte dites crides, que molt prest foren abusades: que, de les mercaderies, la abundàntia ho la falta d'elles és lo que u fa anar car ho barato. Y axí, poch a poch, se n'agueren de venir a dexar de perseguir-o, que no y ha tal cosa de les mercaderies com la llibertat: que, si n'i à molta, ell matex se ve prou a baxar.

3. *totes les mercaderies*: entenem que es refereix a tots els mercaders.

4. La crida amb la «Tarifa i postura de preus» és reproduïda al *MNA*, vol. XVI, pp. 461-502. No tan sols els preus de les mercaderies foren taxats, també es taxaren els salaris.

5. Miquel Bonet, notari.

Tanbé, en aquex tems, posaren tot lo pex fresch a pes: que cada pescatera avia de tenir unes balanses al costat del cove; y no podían vendre que lo mostasà no y anàs, cada matí, a posar-i preu, y, conforme la abundàntia que y avia de pex, donave lo preu, y tanbé, conforme quin pex era, a cada hu donave son preu. Però era cosa molt enfadosa, que y avia tanta pressa que no n'avia qui'n volia, que ninguna presona que no fos molt amiga no podia aver un bon pex si l'avia manester, que tot sovint hi avia bregues. Y com era cosa tant enfadosa, no va reaxir, que totom se n'enfadave; y abans del cap de l'any se vingué a llevar. Que divendres, als 9 de janer 1654, comensà anar a ull, com abans.

[261.] *De les festes se feren en Barcelona per la coronatió de l'emperador, rey de romans*

Dijous, als 10 de juliol 1653,¹ y tres dies après, se feren grans festes y alimàries en Barcelona perquè lo papa avia coronat per rey de romans al fill de l'emperador de Alemanyà,² y com era de la Casa de Àustria, per totes les terres del rey de Espanya se feren grans festes. Y com en Barcelona se trobave, en aquella ocasió, lo príncep don Juan de Àustria, se procuraren a fer ab majors aventatjes. Y axí, lo primer dia, a toch de la oratió, se dispararen totes les artilleries dels baluars y torres de la siutat, fent tres salves, y tota la mosqueteria estave per les muralles y baluarts tanbé feren tres salves. Y aquex primer dia, lo príncep se trobave al moll, que feya la rua ab les carrosas ab les damas, y totes les galeres que's trobaren al moll —que eren catorze— totes dispararen la artilleria tres vegades, y lo fort de Monjuich tanbé feu lo matex; y los altres dos vespres vinens, tanbé feren lo matex. Y lo darrer dia, que fou lo disapte, se celebrà un solemne offissi a la Seu, ab assistèntia de sa alteza y dels consellés, a ont anaren ab promenia, com si fos lo matex dia de Pasqua, ab tabals y trompetes y molta música. Y acabat lo offissi, se digué un *Te Deum laudamus* per dins la Seu, y tanbé se digué per totes les iglésies de Barcelona, de modo que's feu ab molt gran gust de tots.

Y com en aquexes festes, en particular al disparar les artilleries y mosqueteries, se solen fer molts descuyts entre los soldats, en no tenir les armes llestes per tals effectes, va sucseyr una desgràtia, al primer vespre, en lo portal de Mar: que, fent la primera salva, un soldat que estave

1. 1653: precedit de «1658», ratllat.

2. Era Ferran IV, que va ser coronat a Ratisbona.

de posta en dit portal se olvidà de tràurer les bales del mosquet y volgué disparar, y va tocar lo alférez que era de guarda, posant-li les bales en los pits, lo qual morí molt prest, sens éser-hi a tems la extremahuntió.

E en aquex any, que era any de extractió de diputats,³ no se'n tragueren, perquè manà sa alteza que no se'n traguessen que no y agués altre orde, per quant avia de venir de Madrit, y que l'orde no vingué, que se suspengués de traure'n, y que entretant serviren los diputats vells⁴ fins que vingués dit orde, que fou en lo prinsipi de la Cuaresma vinent; y alesores abelitaren y tragueren, com per avall se dirà en son lloch y tems.

[262.] *De com prengueren posesió los inquisidós y oficials del Sant Offissi per part de Espanya*

Del matex modo que prosehí França en aquexa matèria, quant aquesta terra se posà baix de sa obediència, que també va mudar los inquisidós y tribunal del Sant Offissi,¹ del matex modo ho tornà a fer Espanya quant tornarem baix de sa obediència; que los inquisidós que alesores ho eren,² los llevaren lo càrrech de enquisidós y ne anomenaren altres: la hu dels quals fou un canonge y ardiacha de la Seu de Vich que's deya Melcior Palau,³ l'altro fou espanyol, que's deya don Pedro.⁴

3. Tradicionalment, l'extracció dels diputats es feia el 22 de juliol, diada de Santa Magdalena.

4. És a dir, els diputats i oïdors insaculats el 1650, a excepció de l'oïdor reial Vicenç Ferriol, que havia fugit a França. En aquell moment, el consistori del General estava format per Pau del Rosso, diputat eclesiàstic, Joan Pau de Lloelles, diputat militar, Bernat Ferrer, diputat reial, Jacint Sansa, oïdor eclesiàstic, i Lluís Valencià, oïdor militar.

1. El dia 10 de febrer de 1641 fou clausurat el palau de la Inquisició espanyola de la capital catalana, i tres dies més tard fou expulsat cap a Mallorca l'inquisidor Bernat Lluís Cotoner. Segons l'article tercer dels pactes de La Péronne (19 de setembre de 1641), s'estipulà «que los Inquisidors, y sos oficials sian catalans, y que dit tribunal sia directament subjecte a la congregatió de la Santa Inquisitio de la Cort Romana, sinó és, que en França hi haje inquisidor general». El setembre de 1643 van arribar les butlles papals pel nomenament de Jaume Ferran i Jaume Pla com a inquisidors del Principat, i el 30 d'abril d'aquell mateix any, Jaume Ferran prengué possessió del càrrec.

2. *alesores ho eren*: al ms. «ales oren»; esmenem d'acord amb el sentit.

3. Melcior Palau, que havia estat un home de confiança del virrei comte de Santa Coloma. Poc abans del Corpus de Sang, el virrei envià Melcior Palau a informar directament la cort de Madrid de la difícil situació del Principat.

4. *don Pedro*: segueix un espai en blanc al ms. — Es tracta de Pedro de Ochagavía.

Y per a pendra dita posesió, se feu la serimònia següent: que disapte, als 2 de agost 1653, se feu una cavalcada per tota la siutat ab tabals y trompetes y menestrils, y la bandera del Sant Offissi ab tots los offissials y familiars de dit tribunal que alesores se trobaven en Barselona, fent crides per los llochs acostumats. Y lo endamà, que era diumenja, als 3 de dit mes, se llegí lo cartell del Sant Offissi en la iglésia parroquial de Santa Maria de la Mar, com a parròquia més bella y més antiga, a ont assistiren los dits senyós inquisidors y demás offissials, que tots los avien mudats; y axò fou posesió. Y d'alesores ensà, ells comensaren a regir y governar lo dit Sant Tribunal per la part de Espanya.

Los altres inquisidós, que u eren per la part de França, la hu, que's deya lo inquisidor Pla,⁵ va morir dins poch tems, y l'altro, que's deya lo inquisidor Farran,⁶ fou pres de mandato y aportat a la presó, entre alguns altres que, en aquella [100v] ocasió, en nom de mals effectes, los prengueren;⁷ y com manco s'o pensaven, de nits, se'ls ne aportaven ab un cotxo y los enbarchaven: los uns per a Valèntia y altres per a Mallorca; y allà també estaven presos, fins a tant que y avia altre orde. Y de aquexos n'i agué molts, los quals, en tems que érem de França, avían fets alguns mals offissis y demostraven éser molt patrisis de França, y axí, los tractaven de aquex modo; y, entre ells, fou pres lo dit inquisidor Farran y aportat en Valèntia; y estaven allà fins a tant que, ho ab dinés ho amistats, avien remisió y los feyen tornar. Y, entre altres, també fou pres Anton Bru, que era fill de Francesc⁸ Bru, que era tresorer quant érem de França,⁹ y també fou aportat en Valèntia; y com aquex tenia son pare en França, va consertar que ab truecos lo feren tornar y pasar-lo en França. Y de aquex modo ne desterraren molts, y après, ho ab truecos ho ab dinés ho amistats, ells ne exien.

5. Jaume Pla, canonge de Girona.

6. Jaume Ferran, canonge d'Urgell, que havia estat oïdor eclesiàstic del General en el període revolucionari de 1638-1641. Detingut el setembre de 1653 a Barcelona, fou portat a les presons de València, on morí l'any 1661.

7. L'entrada de les tropes franceses per l'Empordà i Girona l'estiu d'aquell 1653 feu que, el 29 d'agost, els consellers d'Estat decidissin treure de la capital catalana els sospitosos de ser desafectes al rei d'Espanya, especialment aquells que havien tingut responsabilitats polítiques durant el període de la vinculació de Catalunya a França, això sense cap procediment judicial. Josep Sanabre ofereix els noms d'alguns d'aquests extradits, entre ells Jaume Ferran (*La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)*, Barcelona, 1956, p. 553).

8. Francesc: precedit d'«Ant», ratllat.

9. Francesc Bru havia estat regent de la Reial Tresoreria durant el domini de França, i el seu fill Antoni participà en les negociacions de Münster.

[299.] *De com sa alteza volgué intentar de anar a socórrer la vila de Puigserdà y lo que passà: que antes de partir de Barselona ja vingué nova que era rendida y com se rendí*

Veyent sa alteza que la vila de Puigserdà estave tan apretada, y que era de importàntia lo socórrer-la, per a que los fransesos no passasen avant ni se estenguesen per tota la terra, volgué intentar de anar a socórrer-la. Y com no tenia molta de infanteria ajuntada, per tenir-la de guarnitió per les demés plaças y presidis —que no'ls gosaven desguarnir per si acàs los fransesos hi anaven, que no trobassen les plaças desguarnides—, en tal cas, manà fer lleves de soldats per totes les siutats, viles y llochs de Catalunya que estaven baix de son domini y que los fransesos no les ocupaven; y tanbé manà desembarcar, dels vaxells de la armada real que alesores se trobaven devant Barselona, 1.500 soldats, los quals desembarcaren: tots bella gent y soldats vells. Y també la siutat de Barselona manà fer, en dita jornada, un tèrtio de 500 soldats, los quals los feu, ho se'n faltà poch, no donant-los res de entrada, sinó és lo socorro, que foren [...]¹ per cada dia. Y dels 1.500 soldats que desembarcaren ne feren tres tèrtios, y als 23 de octubre 1654 hisqueren tots de Barselona, exint per lo portal de l'Àngel, passant per devant de casa don Baltezar Pantoxa, que tenia casa en la plaça de Sant·Ana; y tenían las marxas continuades fins a Vich. Y sa alteza avia de partir diumenja, als 25 de dit, ab totes les tropas de cavalleria que's trobaven en Barcelona, aseptat lo tèrtio de la Siutat —que no estave monesionat— que se n'avia de anar lo endamà; y tanbé restà lo tèrtio de la guarnitió que guardava la siutat. Y ja tota la recàmara de sa alteza y dels demés offisials majós ja era fora de Barcelona, y lo disapte, que era als 24 de dit mes de octubre, vingué nova, a mitxdia, que la vila de Puigserdà ja estava rendida.

Y lo modo del rendiment fou de aquesta manera: estant los franseosos batent la dita vila de Puigserdà ab tres canons grosos, de 40 lliures de bala, y estant-la batent, vingué un cop de bala y pegà a don Pedro Vriansuelo,² governador de la plaça, y se li n'aportà lo ventre y tripes, y va morir de prompte; y, tanbé, vingué un llamp del sel y posà foch a les monesions del castell. Y vist aquest sucés y la mort del governador, los quals foren mals presagis per Espanya; y tanbé, entre los de més cabos que restaren y hagué moltes contravèrsias y enquantres sobre qui restaria governador de la plaça, que no's podían concordar. Y vist assò per los

1. [...]: espai en blanc al ms.

2. Pedro de Valenzuela, governador de Puigcerdà.

jurats y consell de dita vila, tement de un asalt y que no·ls sucseýs com als de Vilafrancha de Conflent, volgueren [112v] que fessen pactes; los quals pactaren y ne tragueren uns pactes molt onrrosos: restant los paisans en ses cases, del modo que estaven, y los soldats ne hisqueren ab tota sa onrra, entrant en França y exint-ne. Y de allà, los fransesos pasaren a la Seu de Urgell, com per avall se dirà.³

La dita nova del rendiment de Puigserdà va picar molt lo cap a la gent, y feya refredar molt a la gent que marchava veient que ja no y avia remey per a recuperar dita plaça, y axí, se'n tornaven molts dins Barse-lona; fins la recàmara de sa alteza, que ja era tota fora, va tornar dintre Barse-lona, pensant que ja sa alteza no exiria, lo qual avia de partir lo diumenja, als 25 de octubre 1654, y no partí aquex dia.⁴ Lo tèrtio de la siutat de Barcelona va⁵ partir aquex matex dia de 25, que eren alguns dosens òmens; lo mestre de camp de dit tèrtio era don Joseph de Pinós, lo qual, en aquella ocasió, se trobave devés Puigserdà; y lo sargento major era Benet Jover, lo qual aportave dit tèrtio, anant a cavall devant de dit tèrtio. Y hisqueren per lo Portal Nou y marcharen devés la plana de Vich.

No obstant que la nova del rendiment de Puigserdà avia fet refredar molt la gent, que se n'eren tornats molts y avían desbaratat la anada del prínsep, lo endamà, que era lo dilluns, hi agué orda que totom tornàs a marchar devés Vich; y la recàmara y bagatje de sa alteza tanbé tornà a surtir fora. Y sa alteza, a les onze ores de la matinada de dit dia de 26 de octubre, hisqué de palàtio ab sa carroça, ab acompanyament de alguns cavallés, y se n'anà a oyr misa a Nostra Senyora de Munserrat —devant la Pescateria—⁶ y, acabat que agué de oyr la missa, allà muntà a cavall; y anave ab sa ungrina⁷ de vellut negra, guarnida de puntes de plata, ab ses plomes al sombrero. Y muntaren a cavall, ab sa companya, alguna vintena de cavallés, y se n'anaren devés la Ribera, y per lo carrer d'en Roldó⁸ y carrer d'en Llansana, y hisqueren per lo Portal Nou, anant-se'n dret a Vich, a ont avían de acudir totes les tropes per, de allí, pendre lo

3. Els pactes de rendició foren fets el dia 20 d'octubre. Un dia després, la guarnició espanyola sortí cap a Barcelona seguint el camí del Pertús.

4. Amb l'arribada de la mala nova de Puigserdà, Joan Josep d'Àustria «se entratin-gué ajuntant son Consell de Guerra per a veura lo que aserqua de dit fet se avia de fer y hobrar» (*MNA*, vol. XVI, p. 218).

5. *va*: repetit al ms.

6. Al pla de Palau.

7. *ungrina*: cast. *húngarina*, 'espècie de casaca de procedència hongaresa'.

8. Prop del pla d'en Llull.

designe del que se auria de fer. Y també se avia de aplegar allà totes les lleves dels soldats que les viles y llochs de Catalunya avían fetes per a dit effecte, y tota la demés soldadesca del rey que s'i pogué aplegar. Y sa alteza se estigué en dita siutat de Vich alguns quinze dies, y, de allà, estave mirant los designes de l'enemich.

[300.] *De com sa alteza hisqué de Vich y se'n tornà devés Barselona. Y lo sitiar a Vich*

Aprés que los fransesos agueren rendida la vila de Puigserdà passaren fins a la Seu de Urgell, a ont no·ls costà ninguna cosa de rendir-la, pus hisqueren, de prompte, a donar-los les claus y a prestar la obediència als fransesos; y totes aquelles viles de aquell encontorn feren lo matex. Los quals fransesos foren senyós de tota aquella montanya, arribant fins a Berga y la rendiren molt prest; la vila de Aulot avia tems que's tenia per França; y, en aquexa ocasió, prengueren la vila de Camprodon y la vila de Ripoll: no obstant que hi avia guarnitió de espanyols, los fransesos hi posaren siti y se agueren de rendir, per no tenir què menjar. Y axí, foren senyós de tota aquella montanya.

Estant sa alteza en la siutat de Vich y los fransesos per aquelles montanyes —los quals deyen que tenían quatre mil cavalls y altretans infans—, saberen que sa alteza estave dins de Vich y que no tenían forces per a poder-se igualar ab los de ells —que lo prínsep sols tenia alguns vuyt-sens cavalls y de quatre a sinch mil infans, entre los soldats del rey y los que avían fet les viles y llochs de Catalunya—; determinaren los fransesos de anar a Vich, ab pensament de asitiar a sa alteza dintre la siutat de Vich. Y tenint notítia sa alteza que los fransesos anaven marxant devés la plana de Vich, sempre estaven a la mira per a vèurer lo designe de l'enemich. Y dilluns, a la nit dels 9 de noembre 1654, algunes tropas de cavalleria y alguns tèrtios de infanteria catalana eren exits per a regonèxer a l'enemich —que ja se acostaven prop de Vich—; y hisqueren a regonèxer fins de dallà lo riu y encontraren ab lo gros de l'enemich, a ont foren desbaratats los nostros, y prengueren alguns cavalls y los demés foren desbaratats; y se'n tornaren a Vich, molt a la desfilada, donant notítia de que lo enemich era aquí, en¹ tot lo gros de l'exèrsit. Aquexa matexa nit hi agué, dintre de Vich, una gran alarma y un gran

1. *en*: llegiu «a[m]b».

soroll: que totom se n'anave de Vich; y de prompte, la recàmara y bagatge de sa alteza marchà de Vich y se n'anaren a Santelles. Y veyent sa alteza que totom se n'anave de Vich, se entretingué fins lo endamà, donant orde en dexar bona guarnició dins de la siutat, axí de cavalleria com de infanteria;² y dexà dintre tots los tèrtios catalans y alguns de irlandesos y de napolitans, no dexant-hi a penas espanyols —que los soldats que avían desembarcats dels vaxells se'n tornaren en Barseleona y los tornaren a embarcar—; dexant per cabo y governador de la plaça don Francisco Ferrer, coronel dels valentians. Los quals restaren ben guarnits en dita plaça, y rahonablement proveïts de viures y pertrets de guerra, y restant de aquest modo.

Lo endamà, que conta-[113r]ven als 10 de noembre, sa alteza, ab tota la demés gent, hisqueren de Vich, tornant-se'n devés Barseleona; y sa alteza restà a dormir, aquell vespre, a Santelles. Y lo endamà se'n baxà a dormir en Granollés, a ont restà tota la cavalleria y infanteria, entre Granollés y La Garriga y aquells llochs del Congost. Y sa alteza entrà en Barseleona dimecres, als 11 de noembre, entrant, a entrada de fosch, per lo portal de l'Àngel, ab sa carroça, axí com se n'era anat.³ Y tota la gent que se'n tornà estaven molt atemoritzats dels fransesos, veyent que eren tans y que tenían tanta cavalleria y eren senyós de la campanya.

Y fora que fou sa alteza de la plana de Vich, los fransesos se escamparen per tota aquella plana, ocupant totes aquelles viles y llochs,⁴ axí dellà com desà Barseleona, guardant que no entràs gent ni provisions dins de la siutat de Vich, tenint-la asitiada; sols no y feren trinxeres ni tampoch hi aportaren peses de artilleria per los mals pasos que y ha: que per ninguna part se n'i podían aportar; ni tampoch n'i avia dins la siutat de Vich, sinó alguns masfelts⁵ petits que, de assí, los avían aportats. Y los fransesos restaren senyós de tota la plana fins a Santelles, y los nostros se'n baxaren tots al Congost y a La Garriga y Granollés, com està dit.

2. Segons Joan Guàrdia, a Vic hi restà una guarnició de mil cinc-cents homes (A. Pladevall i A. Simon, *Guerra i vida pagesa...*, op. cit., p. 80).

3. D'aquesta discreta entrada a Barseleona del virrei també n'ofereix una notícia el *MNA*, vol. XVI, p. 220.

4. Els diaris de Joan Guàrdia i Francesc Joan Lleonat donen compte dels saqueigs i violències perpetrades per les tropes franceses a moltes localitats de la plana de Vic en aquells mesos finals de 1654; vegeu A. Pladevall i A. Simon, *Guerra i vida pagesa...*, op. cit., pp. 81 i seg., i Rafel Ginebra, *Guerra, pau i vida quotidiana en primera persona*, Vic, 2005, pp. 83 i seg.

5. *masfelts*: «mansfelt», 'tipus de canó', descrit per Francesc Barra, *Breu tractat d'artilleria*, Barseleona, Jaume Mathevad, 1642, pp. 23-24.

[327.] *De com en Barcelona prengué posesió lo bisbe don Ramon Setmanat*

En lo Llibre Primer que tinch escrit trobaran, en cartes 109, en un capítol, trobaran lo jurament de fidelitat que lo mariescal de La Mota (com a virey que era alesores) feu prestar a tots los cavallés de Catalunya que estaven baix de sa obediència. Y volent també fer prestar lo jurament als bisbes, no y agué ningú¹ que volgués prestar dit jurament, per aver-lo ja prestat al rey catòlich y no poder-lo tornar a prestar al rey crestianísim sense llisència expressa de sa santedat; y axí, no'l volgueren prestar, y per lo tant, fou forsós que lo rey crestianísim de França los donàs dimisòries y que se n'anassen de Catalunya. Y allà trobaran com tots los bisbes de Catalunya se n'anaren, sinó fou don Ramon Semanat,² bisbe de Vich, que per algunes rahons se detingué, però no dexà, après, de anar-se'n —comforme ho trobaran en aquest matex llibre,³ atràs, en cartes 7—, que als primés de maig 1646 li foren donades dimisòries y se n'anà en Aragó.

Lo últim bisbe de Barsezona, que és lo que se n'anà —que's deya don Garsia Gil Manriques, que era de algun lloch de Aragó—,⁴ se embarchà en lo moll de Barcelona, ab una barcha, per a Vinaròs; y assò fou als primés de janer 1643. Y axí, com tinch dit, sols restà en Catalunya lo bisbe de Vich, y après que ell fou fora, restà Catalunya sens ningun bisbe; y encara que se'n morisen, no n'i fou proveÿt ningú, per a que, en morir-se'n ningú, lo rey de Fransa ne anomenava, y lo de Espanya també. Y axí, en Roma no volgueren despedir ningunes butlles,⁵ y Catalunya restà sens ningun bisbe des de l'any 1646 fins en lo any 1652, que fou pasat lo siti de Barsezona. Y ne tornaren alguns, si éran vius, y en

1. *ningú*: al ms. «nin»; corregim d'acord amb el sentit.

2. El ja esmentat anteriorment Ramon de Sentmenat i de Lanuza, bisbe de Vic entre 1640 i 1655.

3. Es refereix, aquí, al Llibre Segon.

4. García Gil Manrique i Maldonado (1575-1651) era, en realitat, nascut a El Pobo, actual província de Guadalajara. Entre 1627 i 1633 havia ocupat la mitra de Girona i després havia passat a la de Barcelona. Fou virrei de Catalunya entre l'agost i el novembre de 1640.

5. El papa Innocenci X (1644-1665) va ser molt reticent a acceptar les presentacions de bisbes de les diòcesis catalanes durant la Guerra dels Segadors, tant de Felip IV com de Lluís XIII. Tan sols a partir del pontificat del seu successor, Alexandre VII, arribaren les butlles papals que permeteren fer efectius canònicament els nomenaments del monarca espanyol.

particular, lo dit bisbe de Vich vingué en Barcelona y se estigué en ella, per a que dins poch tems fou anomenat bisbe de Barcelona; però les butlles trigaren serca de tres anys y mitx a ser despedides.

En lo tems que Catalunya estigué sens ningun bisbe —ho a lo menos les siutats que estaven baix la obediència del rey de França, que no n'i avia ningú—, la província demanà al rey que, ja que no y avia bisbe, que n fes venir algú de “bisbe de anell”⁶ que diuen, per a que no podia estar la província sens ningun bisbe, per molts inconveniens: que no podia estar manco de bisbe, ara sia per fer los olis de la crisma, y per les confirmacions, y per lo donar ordes, y per moltes altres coses que convenia que n'i agués. Y axí, lo rey de França n'i feu venir dos: que la hu fou lo bisbe de Orange y l'altro de Babilònia;⁷ y aquexos dos donaven ordes, en una part ho en altra, y comfirmaven, seguint per tota Catalunya, y, de aquex modo, no estàvem sense bisbes, encara que no naturals.

En éser entrats los espanyols en Barcelona, lo dit don Ramon Semanat, bisbe de Vich, vingué en Barcelona y, dins poch tems, li vingué la gràtia de Espanya, de bisbe de Barseleona, y axí no's mogué de assí, y estave en lo matex palau del Bisbe. Però estigué serca de tres anys y mitx abans no li vingueren les butlles de Roma, perquè no se'n despedían, que sols avían despedides les de l'arcabisbe de Tarragona, que fou lo primer. Y axí, lo dit bisbe se estave en Barcelona exirxint tots los offisis de prelat, com és: donar ordes, confirmar, y fer los olis de la crisma, y tot lo que era manester. Però a la fi arribaren les butlles de Roma, y dilluns, als 6 de mars 1656, dia de Sant Olaguer, prengué posesió lo dit senyor bisbe. Y lo dijous vinent, que comptàvem als 9 de dit, dia de Sant Pasià, assistí en lo cor, en sa cadira y estrado; y axí, en dias de bisbes de aquesta siutat, va pendre posesió y assistí en lo cor. La qual cosa fou de gran contento per a tots, vèurer que teníam pastor, lo que tant desijàvem, que avia pasats de tretze anys que lo últim bisbe de Barseleona se n'era anat, y, d'elesores ensà, no avíam tingut bisbe natural. Déu no-l⁸ déxia gosar molts anys, ab molta pau y quietut.

6. Bisbe *in partibus infidelium*, sense jurisdicció pròpia.

7. *Babilònia*: escrit a la interlínia, damunt de «polonia», ratllat. — Paret es refereix a Jacint Serroni, bisbe d'Orange, i Bernat Duval, bisbe de Babilònia. Sobre ells vegeu el treball de Joan Busquets, «Bisbes espanyols i francesos a Catalunya durant la Guerra dels Segadors», dins Albert Rossich i August Rafanell (eds.), *El barroc català*, Barcelona, 1989, pp. 69 i seg.

8. *no:l*: llegiu «nos el».

Y, en lloch de dit bisbe, fou proveÿt bisbe de Vich un pare de Sant Domingo, que era valentià;⁹ y les butlles li vingueren molt prest. [126r] *[Del sínodo]*¹⁰ En éser asentat lo dit senyor bisbe y aver presa posesió, tingué sínodo en lo capítol de la Seu de Barcelona, y feu ajuntar tots los rectós de son bisbat, asenyalant diada per a dimecres, als 26 de abril 1656. Y en dit dia, tots se ajuntaren en lo dit capítol de la Seu, y tots ab sobrepellís y barret de quatre corns;¹¹ y eren de matí, a les nou ores. Y allà, lo senyor bisbe digué misa, y també hi agué sermó, y, après del sermó, feren professó per la Seu. Y après, tancats en dit Capítol, lo bisbe los fa una pràtica,¹² regulant moltes coses de la yglésia y dels visis dels eclesiàstichs, encomanant-los que visquesen exemplarment, donant bons costums a sos parroquians, y que's cuydàs cada hu del que devia fer en sa parròquia per a glòria del Senyor, encomanant-los aquexes y moltes altres coses. Y axò durà tres dies, que cada dia avían de acudir allà; y après los despedí, y cada hu se'n tornà en sa rectoria. Y axò acostúman fer tots los bisbes sempre que'ls convé, ho que vullen regular alguna cosa de la iglésia.

[328.] *De com lo marquès de Mortara entrà per virey en la siutat de Barselona*

Abans que no se n'anàs lo prínsep de la present siutat, ja se deya que lo marquès de Mortara venia per virey, y, en ser fora sa alteza, se publicà que ell venia, y que venia ab sa muller y molta família, y li aprellaren palàtio en lo carrer Ample, en la casa a ont solien posar los vi-reys que venían, antes que no fosen aquestes guerres. Y com aportaren tanta¹ família, agueren de pendre més cases en lo carrer de la Mersè; y axí, com no y avia sinó un pont de fusta que pasave de una part de carrer a l'altre, n'i varen fer un altro; y estigueren molt tems que y treballaven molts mestres de cases y fustés per a adobar dites cases, y pasaven

9. Es refereix a Francesc Crespí de Valldaura i Brizuela, bisbe de Vic entre 1656 i 1662.

10. Nota al marge esquerre de la mateixa mà.

11. *barret de quatre corns*: enteneu 'bonet'.

12. *pràtica*: cast. *plática*, 'conversa doctrinal sumària; sermó curt per exposar un punt de doctrina religiosa i exhortar a obrar rectament' (DCVB).

1. *tanta*: precedit d'«altra», ratllat.

finestres a la muralla, a bé que los altres vireys hi avien tingut un pont que, des de dita casa, pasave fins sobre la muralla, que lo cap del pont estave casi sobre mar, estant, dit pont, tot finestres y jelsies, que era un bon recreo per a tals senyós. Però, com vingueren aquestes guerres llevaren aquex pont y lo de casa lo duch de Cardona, que's deya "lo pont del rey"; y axò ho² llevaren per a desembrasar la muralla, per a que no empedisen lo tràfeh d'ella, y fins vuy no se n'i era tornat a fer.³

En ser adobada y posada a punt dita casa, lo virey vingué. Y asenyalaren diada per a la entrada, dimecres, als 3 de maig 1656, dia de Santa Creu. Y lo dia abans va restar a dormir a Sant Feliu, en la torra de Falguera,⁴ y, de allà, consertaren la entrada per lo endamà, però volgué Nostro Senyor que tot lo dia ploqué, y, en particular, a la tarda, que caygué aygua ab abundàntia. Però lo marquès no dexà de entrar en siutat ab tota sa gent, que, posats dins la carroça, no estigueren molt per lo camí. Però los consells no pugueren exir, que com lo avían de exir a rebre a cavall, no fou posible poder exir ab la pluja, y dexaren lo jurament per lo endamà, que comptàvem als 4 de maig.

Y a les sinch oras partí lo virey de son palàtio ab sa carrosa de sis mulas, la qual era molt richa, tota de vert y or, aportant devant dotze alcaios en cos, tots vestits de panyo vert, y les mànegas y talaïns⁵ de terciopelo vert; aportave sinch ho sis cotxos, acompanyant-lo la Audiència y alguns cavallés seus. Anà a la Seu per lo carrer Ample y per lo Regomí, y devant de Casa la Siutat y dret a la Seu, a ont lo estaven aguardant los consells per a pendre lo jurament. Reberen-lo, a la porta, lo molt illustre Capítol, y après, abans de arribar a la porta del cor, lo reberen los consells ab son acompanyament, acompanyant-lo fins alt al presbiteri de l'altar major, a ont tenia son estrado. Y après de aver feta oració lo vicari general —que alesores era don Ramon de Queralt—,⁶ li prengueren lo jurament, estant allà lo síndich de la Siutat y Diputació, per a lle-

2. *ho*: al ms. «no»; corregim d'acord amb el sentit.

3. El gener de 1641, abans de la batalla de Montjuïc, les autoritats de les institucions catalanes manaren destruir aquest pont de fusta que comunicava el palau dels Cardona amb la muralla de la marina, un pont que era utilitzat com a via d'entrada i sortida de la ciutat pels conspiradors filipistes.

4. Agafa el nom del mercader barceloní Jaume Falguera, que el 1636 adquirí dues cases contigües al costat del camí ral i hi feu obres de millora. És l'actual palau Falguera, declarat bé cultural d'interès nacional.

5. *talaïns*: «talaí» o «taali», 'corretja o cinta que, descansant damunt una espatlla, passa per davant i per darrera fins al costat oposat, a l'alçada del ventre, i serveix per a sostenir penjada l'espasa' (*DCVB*, s. v. *taali*).

6. Germà del difunt Dalmau de Queralt, comte de Santa Coloma.

gir-li les protestas, cosa que fou fet molt prest. Aprés, los consellés lo acompanyaren a fer oratió, baix a Santa Eulària, y aprés lo acompanyaren fins a la porta del portal major, a ont se tornà a posar en son cotxo, tornant-se'n per lo matex camí que era vingut, y en lo matex acompanyament, fins que fou tornat en son palàtio; que, com vivia xocós⁷ de sa puagra,⁸ no pugué pasejar per siutat. Y axí, Déu li do forses per a governar y fer justítia, que sert que'n teníam molta nesesitat, perquè ningú no podia anar per los camins a causa de tans miquelets ho lladres que, en estar en mal, se feyen miquelets.

[*Lo que feien los miquelets*]⁹ Y n'i avia moltes quadrilles robant a tota tesa,¹⁰ y no tant solament se acontentaven de robar, però, en pendre algú que sabían que tenia dinés, se'l ne aportaven al bosch y, allà, lo composaven ab vint, ho trenta, ho sinquanta, ho sent doblas, ho major cantitat, segons la possibilitat ho poder que sabían que tenia, y allà los avían de aportar lo diner si volían la presona; y moltes vegades, si eren de contrari parselitat, los mataven, y, si'ls donave gust, los cremaven la casa. De modo que era una [126v] gran confusió, que ningú no podia anar per los camins sinó que se ajuntaven ab molt gran conboy y ben armats, y, de aquex modo, pasaven. Y per aquexa causa nesesitàvem molt de justítia, y de un virey rigurós y justitier. Déu vulla que aquest ho sia, y que'ns puga enllestir de tanta brivonalla que y avia per la terra, y, sobretot, que Déu nos donia unes bones paus generals, que la terra pugués reposà de les fatigues grans que tant tems ha que patex, que, si dura molt, la terra estarà acabada.

[329.] *De com va parir en Barselona la muller del marquès de Mortara, que era virey*

Quant lo senyor marquès de Mortara vingué de Madrid per a virey de Catalunya, va aportar sa muller —grosa,¹ als darrés dias de parir— y una filleta de alguns divuyt ho vint mesos. Y axí, la dita senyora va parir

7. *xocós*: llegiu «xacrós», 'que té xacres d'alguna malaltia', en aquest cas, de la gota.

8. *puagra*: llegiu «poagre», 'gota dels peus'.

9. Nota al marge esquerre de la mateixa mà.

10. *a tota tesa*: 'contínuament'.

1. La muller de Francisco de Orozco y Ribera era Isabel Manrique de Lara, i el fill que va donar a llum a Barcelona fou Juan Antonio de Orozco y Manrique de Lara, tercer marquès de Mortara.

en Barcelona, en lo palàtio dalt dit, disapte, als 24 de juny 1656, dia de Sant Juan, a les dues ores de la tarda. Y va parir un minyó, lo qual causà molt gran alegria en tot lo palàtio y en los *grandes* y cavallés, axí de Barcelona com dels forastés que's trobaven en ella, per aver parit dita senyora un minyó, lo que tant desijaven, per no tenir-ne ningú y éser aquex lo primer. Donaren-se, aquell dia, moltes estrenas en palàtio a l'aportar la nova de l'infant, y, axí matex, ne donaren los generals y tinens generals que's trobaven en Barcelona als patjes que'ls aportaren la nova; de modo que fou molt lo regosijo que aquell dia se sentí.

Aquell matex vespre, a l'enfoscar-se, la capitana de Sardenya, que's trobave en lo moll de Barcelona, feu molta festa, axí per ser la diada que era de Sant Juan, com, també, per lo regosijo del parir de la vireyna; y fou: que se apartà del moll fins a l'endret de palàtio y allà se aturà y, a l'aver tocada la oratió, comensà a ensendre tantes alimàries per totas las bancades y popa, y alsaren les barres de la tenda, y totas aquellas barres y sobre la tenda estava tot espès de llums, fins les cordes que baxen de la gàbia fins bax, estaven totas espesses de lluminàries que, en ser de nit, parexia tot una muntanya de foch dintre mar, que parexia molt bé; y los llums eren tot candelos posades dins de un fanalet de paper, y de vegades, ab un poch de ayre que feya, se posave foch al fanal y se ensenia y queya bax. Y se deya que la vireyna, des de son llit, la podia vèurer; y aquexa lluminària durà serca de mitja ora. Avia tanta gent, aquell vespre, a mar, per causa de la diada que era y per vèurer la festa de dita galera, que a penes avia restada gent dins de siutat.

[*Festes que feren los cavallés*]² Aquella mateixa nit, los cavallés, axí catalans com forastés, feren una gran festa en lo carrer Ample, devant palàtio, fent una encamisada, corrent atxes ab molts parells —que pasaven de quaranta—, tots ricament vestits, y moltes trompetes, y a³ cavall, y molts tabals y menestrils: que durà serca de dues ores los caragols y carreres y momaries⁴ que feren devant palàtio. Y a les dotze ores, pasada mitjanit, se posaren en orde, de dos en dos, cada hu ab sa atxa en la mà, y molts criats, també ab ses atxes, anant devant los tabals y trompetes y menestrils. Aportaven l'avanguàrdia: don Francisco Judisi,⁵ go-

2. Nota al marge esquerre de la mateixa mà.

3. *a*: escrita a la interlínia superior.

4. *momaries*: «momeries», 'danses fent mímica'.

5. Francesc Júdice Spinola (1626-1658), senyor de Sant Feliu de Lluelles. El 1655 Joan Josep d'Àustria l'havia nomenat mestre de camp del terç aixecat per la Diputació del General. Morí el 1658 al setge de Camprodon.

vernador de la cavalleria catalana, y don Francisco Granollachs y de Millàs, que era mestre de camp de un tèrtio de infanteria; tots dos eren catalans, que tots dos anaven vestits de brillans, ab sos turbans, que ab lo llum de les moltes atxes ho feya un bon vèurer. Aprés, anaven proseguint tots los altres cavallés, posats en orde, de dos en dos, los quals eren més de xixanta, tots molt ricament vestits; y aportave la retraguada de dita festa: don Diego Cavallero, general de la cavalleria, y don Baltazar Pantocha, governador que fou d'esta plaça. Y de aquest modo pasjaren per molta part de siutat, fins a la plaça de Sant'Ana, a ont se dividiren tots, tornant-se'n cada hu en sa casa, ab molta alegria y contento de tots.⁶

[*De com se batejà lo dit minyó*]⁷ Se asenyalà diada per lo dia del batetx, diumenja, als 9 de juliol. Y se avia de batejar en la iglésia de la Mersè, a ont la empaliaren molt ricament. Y lo batejà lo bisbe de Barse-lona don Ramon Semanat. Avían parat un altar al costat de l'altar majó, a la part de l'evangeli, debax de un rich doser, a ont estaven totes les grades plenes de basines y jarros de plata, y tot lo seremonial del bisbe per a fer dita serimònia. Y, a l'altra part de l'altar, avien parat un riquíssim llit de camp, tot molt daurat, ab ses cortines de brocat carmesí y sarrells de [127r] or; y en dit llit no y avia bancades sinó los pilàs y capsalera y cortinatjes, y bax, en terra, en lloch de bancades era tot cuxins de vellut per terra; y axò era per a despullar y vestir la criatura quant la voldrían batejar. Axí matex, tota la iglésia estave molt empaliada. Posat que fou tot a punt, en lo mitxdia, no dexaren entrar ningú en la iglésia, que prou s'era manester lo lloch per la gent que anave acompanyar dit batetx, majorment ab les grans calós que feya, que no avían manester tant estretó de gent. Fou compare ho padrí de la criatura don Diego Cavallero, general de la cavalleria de aquest Prinsipat; y fou comara ho padrina una minyoneta, de edat de divuyt ho vint mesos, filla del virey y jermana del resient nat.

Lo dit dia de diumenja, per les grans calós que feya, fou lo batetx de les sis a las set de la tarda, a ont se ajuntaren totes les damas y cavallés del bo de Barcelona, en palàtio, ab molta música que per les finestres hi avia. Y a las sis tocades, comensà exir lo batetx de palàtio, anant totom a peu, axí damas com cavallés. Anave devant don Francisco Judisi, molt

6. A banda de les alimàries i festes que descriu Parets, el *MNA* informa que a la mitjanit del dia 24 «tirà tota la artilleria dels baluards de la present ciutat» (vol. XVI, p. 323).

7. Nota al marge esquerre de la mateixa mà.

ricament vestit, que aportave la criatura y lo padrí a la una part y, a l'altra part, la padrina, que una dama la aportave en lo bras —y l'apadrinejava, en dit acte, la muller de don Diego Cavallero, que era lo compare—; après venían totes les damas, de una en una, aportant cada huna un cavaller al costat, que durà molt bona estona lo passar, perquè eren moltas; y, ab aqueix orde, arribaren en la iglésia de Nostra Senyora de la Mersè, a ont lo senyor bisbe los estave aguardant per a batejar, com està dit. Batejaren ab molta solemnitat, com requerían les calitats de les presones; posaren-li nom, entre altres, don Juan, que, per ser nat en son dia, no se li pugué llevar lo nom. La serimònia fou feta dins mitja ora y, en éser acabat, se'n tornaren ab lo matex orde, tornant-se'n en palàtio ab molta música que y avia mentre entraren. Aver de dir les gales y riqueses que les damas aportaven seria cosa molt llarga, sols sé dir que anaven molt bé y que paregué molt bé a tots.

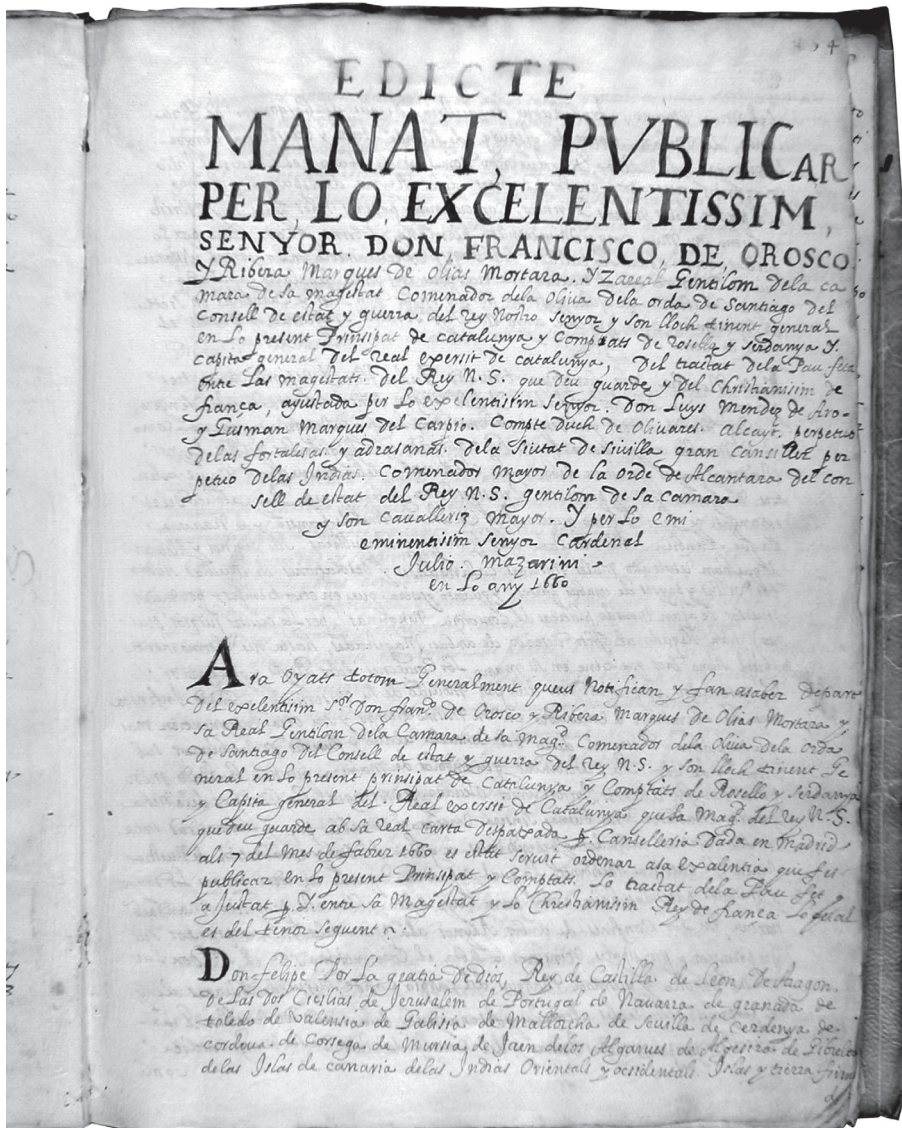
Aqueix matex vespre,⁸ la capitana de Sardenya, que's trobave en lo moll, feu moltes alimàries a l'aver tocada la Ave Maria: ensengué tantes, de alimàries, que, de cap a cap, parexia tot un foch, y per tenda y popa y cordas no's veyá sinó lo gran foch, tirant molt grandísims cuets voladós; y per alguns esquifs de l'entorn de la galera tiraven molts cuets voladós dins l'aygua, que cremaven dins l'aygua; de modo que parexia molt bé a tots. Y axò fou per a selebrar la festa del batetx.

[330.] *De com la siutat de Barcelona serví a sa magestad ab un tèrtio de do-sens soldats*

Volent exir sa exalèntia lo marquès de Mortara en campanya en lo mes de setembre, y veient que tenia tant poca infanteria, demanà dit senyor a la siutat de Barcelona que fes un tèrtio de soldats, pagats per a tres anys;¹ y a la Diputació demanà altro tèrtio, de la matexa manera. Y axí, la Siutat tingué son Consell de Sent, y trobant-se tant impossibilitada, per no saber de a ont avían de exir los dinés per a pagar dit tèrtio,

8. Segons el *MNA*, aquesta festa marítima es va fer el dia següent, el dilluns 10 de juliol (vol. XVI, p. 324).

1. Aquest servei de la Ciutat d'un terç de dos-cents homes per tres anys va ser acordat pel Consell de Cent en la primera quinzena de juliol de 1656, ja que el 15 de juliol es rebé una carta reial d'agraïment; vegeu *Manifestacion, en que se publican muchos, y relevantes servicios, y nobles hechos, con que ha servido a sus señores reyes la excelentissima ciudad de Barcelona...*, s. l., s. n., 1697, p. 16.

EDICTE
MANAT PVBLICAR
PER LO EXCELENTISSIM
SENYOR DON FRANCISCO DE OROSCO

Y Ribera Marquis de Ollas Montaras. Y Zaxaral. Senyor de la camara de la magistat Comandador de la Oveja de la orde de Santiago del Consell de estat y guerra del Rey Nro. Senyor y son loch de honor general en lo present Principat de catalunya y Comstata de Arella y Sidama. Y Capita general del Real exercit de catalunya, del tractat de Pau feta entre las magistats del Rey N. S. que deu guardar y del Christianissim de Franca, ayudada por lo excelentissim Senyor Don Luyz Mendiz de Aragon y Guzman Marquis del Carpio. Comste Duque de Olivares. Alcaide. y secretario de las fortalezas y adrasas de la Puert de S. J. gran Comillat por poco de las Indias. Comandador mayor de la orde de Alcantara del consell de estat del Rey N. S. gentilom de la camara y son cavallero Mayor. Y por lo Comissari de honor Senyor Cardinal Julio. Mazarini. en lo any 1660

Ara vater totom Generalment queus Notifican y fan saber deparat del excelentissim Senyor Francisco de Orocos y Ribera Marquis de Ollas Montaras y de la Real Senyor de la camara de la magistat Comandador de la Oveja de la orde de Santiago del Consell de estat y guerra del Rey N. S. y son loch de honor general en lo present Principat de catalunya y Comstata de Arella y Sidama y Capita general del Real exercit de catalunya quida Magistat del Rey N. S. quibus guarda ab la real carta Reparada y Camellera dada en Madrid a die 7 del mes de febrer 1660 es que se tenet ordenar ala Exalencia que fue publicat en lo present Principat y Comstata lo tractat de Pau feta a Juba y de entre la Magistat y lo Christianissim Rey de Franca lo qual es del tenor segunt.

Don Felipe Tercero La gracia de Dios Rey de Castilla de Leon de Aragón de las Indias de Portugal de Navarra de granada de Toledo de Valencia de Galicia de Mallorca de Sevilla de cerdeña de cordova de Portega de Murcia de Juan delos Algarves de Logrona de Sicilia de las Indias de comuna de las Indias Oriental y occidental. India y tierra firme

CRAI Biblioteca de Fons Antic, ms. 225, f. 154r

ÍNDEX

NOTA EDITORIAL.....	7
CRÒNICA, Llibre segon (continuació)	9
228. <i>Relatió de la entrada del sereníssim príncep don Juan de Àustria en la siutat de Barcelona, y de la exida del mariescal de La Mota d'ella. Y de altres coses particulars dignas de eterna memòria</i>	11
229. <i>De com sa alteza donà llibertat als forçats catalans de las galeres y de com volgué mudar de palàtio</i>	16
230. <i>De com la Siutat deslberà de recollir tota la moneda de plata avia fabricada des de l'any 1640 fins en lo dia present del rendiment de la siutat</i>	17
231. <i>De les festes se feren en Barselona per la alegria del príncep don Juan de Àustria</i>	20
232. <i>De com lo marquès de Mortara vingué de Girona y entrà en Barselona</i>	22
233. <i>De una carta que envià Francesc Puigjaner a la Siutat, aserca del resebiment li feren en València</i>	23
234. <i>De algunes ensiculacions y desensiculacions se feren en les boses de consellés de la Casa de la Siutat</i>	24
235. <i>De com vingué nova en Barselona del rendiment del castell de Monfarrar, y de les festes se feren</i>	25
236. <i>De la suspensió posà lo virey, aserca de la ensiculatió y extractió de consellés del present any</i>	26
237. <i>De la primera carta rebé la siutat de Barselona del rey chatòlich, nostro senyor</i>	27
238. <i>De la professó general se feu en Barselona lo dia de Nostra Senyora de Consepsió</i>	28
239. <i>Dels preus de les monedes, a la fi de dit any, y de altres preus de viures</i>	29

240. De com se comensà a tractar de donar asiento en lo negosi de les monedas	29
241. De com los clèrigos reformados hubriren porta segona vegada y capella en lo carrer de n'Oliver	31
242. De com sa magestad envià a la siutat de Barcelona la reformatió de privilegis y com los consedí que hi agués cada any conseller sisè, menestral. Y lo que sa magestad se reservave. Y altres coses	33
243. Del que la Ciutat resolgué, après de aver llegides les cartes de sa magestad, aserca de aver de donar les gràties a sa alteza y senyor de Mortara. Y altres coses de notar	35
244. De las festes se feren en Barcelona de les recuperacions de previlegis y de dites bones noves. Y de altres coses de notar se resolgueren en lo matex Consell de Sent	37
245. De com se tornaren les Carnestoltes y se revocaren dites festes	38
246. De com la Siutat entregà la Sala de les Armes al marquès de Mortara, com a virey. Y del que's tractà ab lo general de la artilleria, aserca de la pretensió tenia de la campana de les ores	40
247. De com vingué un enbaxador de Seragoça en la Casa de la Siutat	43
248. De com lo marquès de Mortara se n'anà en Madrit, y com lo prínsep jurà per virey	43
249. De com la cruzada tornà entrar en Barselona	44
250. De les festes que lo prínsep feu en Barselona los tres dies de Carnestoltes	45
251. De com sa alteza se mudà de la casa de Bru, a ont estave, y se mudà al palau del Rey, junt a la Seu	46
252. De com aportaren lo cos de santa Madrona, des de la Seu als caputxins del Monticalvari, per pregàries de aygua	47
253. De un Parlament ho convocatió de Braços tingué lo prínsep dins la siutat de Barcelona	47
254. De com se tragueren consellers y Consell de Sent en dit any 1653, y lo modo se feu la abelitatió	50
255. De com, ab unes crides reals, se anularen los privilegis de França y se manaren recollir tots los papers	53
256. Del primer moviment que's feu en Barcelona per abàtrer los sisens y ardots francesos	53
257. De com se donà prinsipi al Parlament que tingué lo prínsep don Juan en Barselona	58

258. De la professó de Corpus se feu en dit any, anant-hi sa alteza darrera d'ella	60
259. De una festa que feu sa alteza a mar, lo dia de Sant Pere, a les damas de Barcelona	60
260. De com se feren crides, en Barselona, de les tarifas, posant preus a totes les mercaderies	61
261. De les festes se feren en Barselona per la coronatió de l'emperador, rey de romans	63
262. De com prengueren posesió los inquisidós y officials del Sant Offissi per part de Espanya	64
263. De com la siutat de Barcelona feu pujar la carn y la neu per los grans gastos tenia	66
264. De com los fransesos entraren en lo Empurdà y Puigserdà y posaren siti a Girona, y lo que passà	66
265. De com los soldats ermànics avían venut lo castell de Hostalrrich, y lo que passà	71
266. De com se preparà lo socorro per anar a socorre la siutat de Girona, y lo que Barcelona va fer	73
267. De com aportaren en Barcelona un capità de miquelets ab altres, y de la sentència ne feren	74
268. De la primera lleva hisqué de Barcelona dels soldats feu la Siutat per anar al socorro de Girona	75
269. De com lo prínsep don Juan de Àustria se embarcà en lo moll de Barselona per socórrer la siutat de Girona	76
270. Del que's digué del miratgle que hobrà sant Narsís en lo donar dit socorro	79
271. De les pregàries s'eren fetes en Barcelona per a socorre dita plaça, y de les festes se feren en ser socorreguda	80
272. De com sa alteza tornà en Barcelona, y de la entrada y resebiment li feren	81
273. De com en Barcelona se despediren y desconductaren los metjes y barbés del morbo, y se netejà la morberia se tenia en lo convent dels frares de Jesús. Y de com, dins poch tems, se tornà a ensendre lo mal en Barselona y tornaren a fer morberia nova en lo monestir y iglésia de Nostra Senyora de Nazaret	83
274. De com Sayol va anar per enbaxador en Madrid per part de la Siutat, y lo perquè hi anà	86
275. De com en Barselona escapà un napolità de mans de la justítia, que l'aportaven a sententià	88

276. De com la Siutat asenyalà alguns apartaments a don Baltezar Pantoxa per los allotjaments	89
277. De com mudaren les monjas mínimes y los pobres de l'Espital de Misericòrdia, y lo cortel per los soldats	91
278. De la abelitatíó y extractió de consellés se feu en lo mes de desembre 1653 per lo any 1654	93
279. De com los fransesos baxaren a l'Empurdà y arribaren quantra la muralla de Girona	94
280. De com los fransesos entraren en Aragó per Castell-leó y saquejaren per aquella frontera	95
281. De com, en dit any, no entrà en Barcelona la butlla de la Cruzada lo dia que sol entrar tots anys	96
282. De com en Barseleona se feu la festa de Nostra Senyora de Consepsió, com a protectora de aquesta siutat	96
283. De com se feu la extractió de diputats, y de la abelitatíó d'ells ...	97
284. De com lo príncep don Juan, estant en Barseleona, se n'anà a Munserrat per la Semana Santa	98
285. Del modo y forma que trobaren per a donar dinés al banch y Taula, y del modo que·ls donaven	99
286. De com en Barseleona se feu una solemna professó general per les gràties de que havia parat lo contagi y plegada la morberia de Nazaret	102
287. De altra professó de gràties se feu de sant Micolau de Tolentí, per prometensa feta	105
288. De com se volgué tornar a refermar la tarifa per ecsedir la moneda y mercaderies de preus	106
289. De com en Barseleona se mudà la guarnitió dels portals y baluarts	110
290. De com Sayol, lo embaxador de la Siutat, va tornar de Madrid, y lo que alcançà	111
291. De un visitador que lo rey envia per visitar los negotis de Catalunya	111
292. De com los fransesos posaren siti en Vilafrancha de Conflent y la rendiren per asalt	112
293. De com lo exèrsit de l'enemich se encaminava a Puigserdà y de com fou desbaratat son intent, que agué de retirar-se per a socórrer a Roses, que los nostros y anaven	113
294. De com los fransesos agueren desemparat Puigserdà, los de dins hisqueren y donaren sobre la retraguarda y del bagatje y ne prengueren sinch ho sis-sens	115

295. *De com aportaren en Barcelona lo cos de sant Galderich, que era en Sant Martí de Canigó* 116
296. *De com los francesos que estaven per lo Empurdà corregueren fins a Sant Salony* 118
297. *De com la galera real de Espanya prengué un bergantí de moros devant Barcelona* 120
298. *De com los francesos se retiraren de l'Empurdà y anaren a posar siti a Puigserdà y lo rendiren* 121
299. *De com sa alteza volgué intentar de anar a socórrer la vila de Puigserdà y lo que passà: que antes de partir de Barcelona ja vingué nova que era rendida y com se rendí* 122
300. *De com sa alteza hisqué de Vich y se'n tornà devés Barcelona. Y lo sitiar a Vich* 124
301. *De les festes se feren en Barcelona del Santíssim Sagrament, en recompensa dell[s] sacrilegis feren los soldats de l'exèrsit de França a la iglésia de Sant Julià, de Vich* 126
302. *De com en Barcelona se feren crides reals que reduïren lo ardit a diner* 128
303. *De la extractió de consells se feu lo dia de Sant Andreu de l'any 1654, y abelitatió* 132
304. *De com se morí lo conseller quint y se'n tragué altro, de prompte* 133
305. *De com los francesos axecaren lo siti de la siutat de Vich* 134
306. *De la mort del papa Innoçensio 10 y de la electió de Alexandro Setè* 135
307. *De com los francesos posaren siti a la vila de Quedaqués y la rendiren* 136
308. *De com los francesos posaren siti a Castelló y lo rendiren* 137
309. *De com lo sereníssim prínsep don Juan de Àustria partí de Barcelona per lo socorro de Castelló* 138
310. *De com la siutat de Barcelona va arrendar tots los drets de la siutat* 139
311. *De com los francesos posaren siti a la siutat de Solsona y del modo que la rendiren* 143
312. *De com los espanyols posaren siti a Solsona y lo agueren de alsar, y lo que passà* 144
313. *De com los francesos posaren siti a Palamós y lo alsaren* 146
314. *De com la armada naval de Espanya y la de França pelearen devant Barcelona* 148

315. <i>Nota de la esterelitat de la neu hi agué en Barcelona als primés de octubre de l'any 1655</i>	149
316. <i>Del siti, rendiment y socorro de la vila de Berga, y lo que passà</i>	151
317. <i>De la festa se feu en Barsezona de Nostra Senyora del Patrosíno</i>	157
318. <i>De les pregàries se feren en Barsezona per alcansar la pau entre los crestians</i>	158
319. <i>De com sa alteza lo prínsep don Juan de Àustri[a] partí de Barcelona per lo siti de Solsona</i>	159
320. <i>La extractió de consellés se feren en dit any per lo any 1656</i> ...	162
321. <i>De les festes se feren en Barcelona de la limpiesa y consepsió de Nostra Senyora</i>	163
322. <i>De com sa alteza lo prínsep don Juan de Àustria entrà en Barsezona, que tornave del rendiment de la siutat de Solsona</i>	164
323. <i>De com aportaren la reliquia de sant Sever a Santa Clara</i>	165
324. <i>De les grandioses festes se feren en les iglésias de Barcelona a la limpiesa de Nostra Senyora</i>	166
325. <i>De com lo serenísim prínsep don Juan de Àustria jurà, segona vegada, per virey de Catalunya</i>	177
326. <i>De com lo prínsep don Juan de Àustria se embarcà per anar-se'n a governar en Flandes</i>	178
327. <i>De com en Barcelona prengué posesió lo bisbe don Ramon Setmanat</i>	183
328. <i>De com lo marquès de Mortara entrà per virey en la siutat de Barsezona</i>	185
329. <i>De com va parir en Barsezona la muller del marquès de Mortara, que era virey</i>	187
330. <i>De com la siutat de Barsezona serví a sa magestad ab un tèrtio de do-sens soldats</i>	190
331. <i>De com lo virey feu sabidor a la Siutat la gran victòria avia tinguda lo prínsep don Juan de Àustria, en Flandes, sobre la plaça de Valentianes</i>	193
332. <i>Del jubileu que envià lo sant pare perquè Déu nos donàs bon sucés en les paus</i>	196
333. <i>De com lo marquès de Mortara, virey de Catalunya, s'embarcà per a la campanya</i>	197
334. <i>De com sa exalèntia lo marquès de Mortara tornà de dita campanya</i>	200
335. <i>De la extractió de consellés y abelitatíó que-s feu en dit any</i>	200

336. <i>De com en Barcelona vingueren dues galeres del papa y aportaren un enbaxador en Madrid</i>	203
337. <i>De com se conseqrà en Barselona lo bisbe de Girona</i>	205
338. <i>De com se conseqrà en Barselona lo bisbe de Solsona</i>	206
339. <i>De com lo nostro exèrsit anà a posar siti a la Seu de Urgell y lo agué de alsar</i>	208
340. <i>De com lo compte de Penya Aranda entrà en Barcelona, y anave per enbaxador en Alemanya</i>	209
341. <i>De com lo marquès de Mortara, virey de Catalunya, partí de Barcelona per a campanya</i>	210
342. <i>De la venda que feu un capità fransès del castell de Castellfollit, y lo que passà</i>	219
343. <i>De com lo virey tornà en Barcelona après de aver socorregut Castellfollit</i>	223
344. <i>De la extractió de consellés se feren en dit any per lo any 1658</i>	226
345. <i>De les festes se feren en Barselona per lo naxament del príncep de Espanya</i>	228
346. <i>Van-se continuant las festes se feren en Barcelona per lo naxament del príncep</i>	233
347. <i>De com aportaren los osos de la Creu Cuberta a la iglésia de Nostra Senyora del Pi</i>	238
348. <i>Del siti y rendiment de la vila y castell de Camprrodon</i>	239
349. <i>De com lo fransès posà siti a Camrodon, y los nostros lo socorregueren</i>	244
350. <i>De com en Barselona se publicà lo llevar moltas festas</i>	247
351. <i>De com en Barselona se feu una professó per pregàries de la guerra</i>	249
352. <i>De com lo virey partí de Barselona y anave devés Girona y a l'Empurdà</i>	250
353. <i>De la insiculatió y extractió de consellés se feu en lo present any 1658</i>	252
354. <i>De com vingué nova en Barselona que la reyna de Espanya avia parit un fill</i>	253
355. <i>De las pregàries per pluja se feren en Barselona en dit any</i>	254
356. <i>De com juraren —segona vegada— per virey de Catalunya lo marquès de Mortara</i>	256
357. <i>Salva se feu en Barselona per la vinguda de la flota</i>	257
358. <i>De com vingué nova en Barcelona de la suspensió de armas</i>	258

359. *De com tornaren lo cos de sant Galderich a la iglésia de Sant Pau* 258
360. *De com lo virey se n'anà a Munserrat ab la vireyna* 259
361. *Relació de la jornada que ha feta lo exelentísim senyor don Luís Méndez de Aro, marquès del Carpio, duque-conde de Olivares, per orda de sa magestad que Déu guarde, a la ralla de França, per a veure's ab lo eminentísim senyor cardenal Masarín, privat de França, per a tractar alguns negosis entre ells, aserca de las paus, y per a clòurer lo casament de la prinsesa de Espanya ab lo rey de França Luís Catorzè, que Déu guarde* 260
362. *Relació de la entrada que ha feta lo exelentísim senyor don Luís Méndez de Aro, marquès del Carpio, etc., en lo port de San Sebefs]tian, y de la que ha feta lo eminentísim cardenal Maçarín en San Juan de Luz, als 28 de juliol any 1659* 264
363. *Memòria de la entrada de l'eminentísim cardenal a Sant Juan de Luz* 267
364. *Relatió de la solemna entrada que feu en la vila de Madrid lo exelentísim senyor duch de Agramont, enbaxador extraordinari del crestianísim rey de França, Lluís 14, aserca dels felisísims casamens de aquella magestat ab la serenísima infanta dona Margarida Teresa de Àustria y Borbon, filla del catòlich rey y de la esclaresida y serenísima reyna dona Isabel de Borbon, digna de immortal memòria, senyós nostros, y a las paus de les dos coronas. Grandeza de son resebiment y acompanyament* 269
365. *De las solemnas y regosijadas festes se són fetas en la siutat de Barcelona per la canonizatió del gloriós sant Thomàs de Vilanova, de la orda del pare Sant Agustí, archabisbe de Valèntia* 273
366. *De les festes feren los pares de Santa Mònicha a la canonizatió de dit sant* 281
367. *De com vingué la nova al virey de com las paus estaven closas* 281
368. *De la extractió de consells se feu lo dia de Sant Andreu 1659 per lo any 1660* 283
369. *De com lo virey feu a saber a la Siutat, altra vegada, que les paus y lo casament era clos* 284
370. *De com vingueren en Barsezona les capitulacions de les paus* 286
371. *De com lo rey feu a saber, a la Siutat, los pactes y lo casament* 286

372. *De las festas se feren en Barcelona per lo regosijo de les paus* 287

373. *Del modo se publicaren les paus generals en Barselona* 288

374. *De altres crides se feren en Barselona* 289

375. *De com lo enbaxador de la Siutat partí per a Madrit* 289

376. *Edicte manat publicar per lo excelentíssim senyor don Francisco de Orosco y Ribera, marquès de Olias, Mortara y Zareal, gentilom de la càmara de sa magestat, comenador de la Oliva, de la orda de Santiago, del Consell de Estat y Guerra del rey nostro senyor y son llochinent general en lo present Prinsipat de Catalunya y comptats de Roselló y Serdanya, y capità general del real exèrsit de Catalunya, del tractat de la pau feta entre las magestats del rey nostre senyor, que Déu guarde, y del christianísim de França, ayustada per lo excelentísim senyor don Luýs Méndez de Aro y Gusman, marquès del Carpio, compte-duch de Olivares, alcayt perpètuu de las fortalesas y adrasanas de la siutat de Sivilla, gran cansiller perpètuu de las Índias, comenador mayor de la orde de Alcàntara, del Consell de Estat del rey nostre senyor, gentilom de sa càmara y son cavalleriz mayor, y per lo eminentísim senyor cardenal Júlio Mazarini en lo any 1660* 290

377. *De las personas que partiren de Barcelona per a dividir Espanya y França y posar fitas* 297

[Notes personals i familiars] 298

BIBLIOGRAFIA

1. ABREVIATURES 301

2. ARXIUS I BIBLIOTEQUES 302

3. ESTUDIS I EDICIONS 306

GLOSSARI 349

ÍNDEX ONOMÀSTIC 359

ELS NOSTRES CLÀSSICS

VOLUMS PUBLICATS*

1. Bernat Metge, *Lo somni*, a cura de Josep M. de Casacuberta, introducció de Lluís Nicolau d'Olwer, 191 ps., 1924; s'afegí a aquesta primera edició el fullet «Suplement al glossari de “Lo somni” de Bernat Metge» (Vocabulari i Particularitats morfològiques i sintàctiques), 12 ps. Segona edició, 1925. Reimpresió, 1980.
2. Joanot Martorell - Martí Joan de Galba, *Tirant lo Blanc* (vol. I), a cura de Josep M. Capdevila i de Balanzó, 175 ps., 1924. Segona edició, 1928. Reimpresió, 1980 i 1989.
3. Ramon Llull, *Poesies*, a cura de Ramon d'Alòs-Moner, 175 ps., 1925. Segona edició, 1928. Reimpresió, 1980.
- 4-5. Joanot Martorell - Martí Joan de Galba, *Tirant lo Blanc* (vol. II), a cura de Josep M. Capdevila i de Balanzó, 310 ps., 1925. Segona edició, 1927. Reimpresió, 1980 i 1993.
6. Francesc Eiximenis, *Contes i faules*, a cura de Marçal Olivar, 169 ps., 1925. Reimpresió, 1980 i 1987.
7. Ramon Muntaner, *L'expedició dels catalans a Orient (Extret de la “Crònica”)*, a cura de Lluís Nicolau d'Olwer, 232 ps., 1926. Nova edició a cura de Josep M. de Casacuberta, 116 ps., 1951. Reimpresió, 1981.
8. Joan Boccaccio, *Decameró. Versió catalana de 1429* (vol. I), a cura de Carles Riba, 173 ps., 1926. Reimpresió, 1981.
9. *Epistolari del segle xv. Recull de cartes privades*, a cura de Francesc Martorell, 159 ps., 1926. Reimpresió, 1988.
10. Bernat Metge - Anselm Turmeda, *Obres menors*, a cura de Marçal Olivar, 180 ps., 1927. Reimpresió, 1987.
- 11-12. Joanot Martorell - Martí Joan de Galba, *Tirant lo Blanc* (vol. III), a cura de Josep M. Capdevila i de Balanzó, 284 ps., 1927. Reimpresió, 1982.
13. Francesc Eiximenis, *Regiment de la cosa pública*, a cura de Daniel de Molins de Rei, 212 ps., 1927. Reimpresió, 1980.
14. Ramon Llull, *Llibre d'Amic e Amat. Llibre d'Ave Maria*, a cura de Marçal Olivar i Salvador Galmés, 159 ps., 1927. Reimpresió, 1980 i 1985.
- 15-16. Joanot Martorell - Martí Joan de Galba, *Tirant lo Blanc* (vol. IV), a cura de Josep M. Capdevila i de Balanzó, 287 ps., 1928. Reimpresió, 1982.
17. Joan Boccaccio, *Decameró. Versió catalana de 1429* (vol. II), a cura de Carles Riba, 190 ps., 1928. Reimpresió, 1985.
18. Anselm Turmeda, *La disputa de l'ase*, a cura de Marçal Olivar, 207 ps., 1928. Reimpresió, 1980, 1984, 1985 i 1993.
- 19-20. *Parlaments a les Corts Catalanes*, a cura de Ricard Albert i Joan Gassiot, 307 ps., 1928. Reimpresió, 1988.

* Prèviament a les reimpressions indicades, iniciades als anys vuitanta, se'n feren d'altres, de les quals no quedà constància als volums afectats.

21. Jaume Roig, *Llibre de les dones, o Spill*, a cura de Francesc Almela i Vives, 267 ps., 1928. Reimpressió, 1980.
- 22-23. Bernat Oliver, *Excitatori de la pensa a Déu*, a cura de Pere Bohigas, 287 ps., 1929.
24. Francesc Eiximenis, *Doctrina compendiosa*, a cura de Martí de Barcelona, 159 ps., 1929. Reimpressió, 1988.
- 25-26. Joanot Martorell - Martí Joan de Galba, *Tirant lo Blanc* (vol. V i darrer), a cura de Josep M. Capdevila i de Balanzó, 344 ps., 1929. Reimpressió, 1980.
27. *Consolat de Mar* (vol. I), *Nuclis originaris (Costumes. Establiments. Usatges)*, a cura de Ferran Valls i Taberner, 214 ps., 1930. Reimpressió, 1985.
28. Joan de Galles, *Breviloqui*, a cura de Norbert d'Ordal, 175 ps., 1930.
29. Bernat Boades, *Libre de feyts d'armes de Catalunya* (vol. I), a cura d'Enric Bagué, 180 ps., 1930. Reimpressió, 1988.
30. *Curial e Güelfa* (vol. I), a cura de Ramon Aramon i Serra, 187 ps., 1930. Reimpressió, 1982.
- 31-32. Sant Gregori, *Diàlegs* (vol. I), a cura de Jaume Bofarull, 272 ps., 1931.
33. *La fi del comte d'Urgell*, a cura de Xavier de Salas Bosch, 164 ps., 1931. Reimpressió, 1982.
34. Ramon Llull, *Libre de meravelles* (vol. I), a cura de Salvador Galmés, 162 ps., 1931. Reimpressió, 1982.
- 35-36. *Curial e Güelfa* (vol. II), a cura de Ramon Aramon i Serra, 296 ps., 1931. Reimpressió, 1982.
37. *Consolat de Mar* (vol. II), *Elements addicionals (Capítols legals. Estils judicaris. Privilegis)*, a cura de Ferran Valls i Taberner, 148 ps., 1931. Reimpressió, 1985.
38. Ramon Llull, *Libre de meravelles* (vol. II), a cura de Salvador Galmés, 159 ps., 1932. Reimpressió, 1982.
- 39-40. *Curial e Güelfa* (vol. III i darrer), a cura de Ramon Aramon i Serra, 292 ps., 1933. Reimpressió, 1982.
41. *Consolat de Mar* (vol. III i darrer), *Elements complementaris (Ordinacions municipals. Costums de Tortosa)*, a cura de Ferran Valls i Taberner, 218 ps., 1933. Reimpressió, 1985.
42. Ramon Llull, *Libre de meravelles* (vol. III), a cura de Salvador Galmés, 176 ps., 1933. Reimpressió, 1983.
- 43-44. *Usatges de Barcelona i Commemoracions de Pere Albert*, a cura de Josep Rovira i Ermengol, 309 ps., 1933. Reimpressió, 1985.
45. Bernat Boades, *Libre de feyts d'armes de Catalunya* (vol. II), a cura d'Enric Bagué, 160 ps., 1934. Reimpressió, 1988.
- 46-47. Ramon Llull, *Libre de meravelles* (vol. IV i darrer), a cura de Salvador Galmés, 359 ps., 1934. Reimpressió, 1984.
48. *Novelletes exemplars*, a cura de Ramon Aramon i Serra, 188 ps., 1934. Reimpressió, 1988.
49. Antoni Canals, *Scipió e Aníbal. De providència. De arra de ànima*, a cura de Martí de Riquer, 192 ps., 1935. Reimpressió, 1988.
- 50-51. Ramon Llull, *Libre de Evast e Blanquerna* (vol. I), a cura de Salvador Galmés, 301 ps., 1935. Reimpressió, 1981.
52. Bernat Boades, *Libre de feyts d'armes de Catalunya* (vol. III), a cura d'Enric Bagué, 188 ps., 1935. Reimpressió, 1988.

- 53-54. Arnau de Vilanova, *Obres catalanes* (vol. I), *Escrits religiosos*, a cura de Miquel Batllori, pròleg de Joaquim Carreras i Artau, 257 ps., 1947. Reimpressió, 1987.
- 55-56. Arnau de Vilanova, *Obres catalanes* (vol. II i darrer), *Escrits mèdics*, a cura de Miquel Batllori, pròleg de Joaquim Carreras i Artau, 277 ps., 1947. Reimpressió, 1982.
57. *Tractats de cavalleria*, a cura de Pere Bohigas, 215 ps., 1947. Reimpressió, 1982.
- 58-59. Ramon Llull, *Libre de Evast e Blanquerna* (vol. II), a cura de Salvador Galmés, 265 ps., 1947. Reimpressió, 1982.
60. Bernat Boades, *Libre de feyts d'armes de Catalunya* (vol. IV), a cura d'Enric Bagué, pròleg de Miquel Coll i Alentorn, 188 ps., 1948. Reimpressió, 1988.
61. Bernat Boades, *Libre de feyts d'armes de Catalunya* (vol. V i darrer), a cura d'Enric Bagué, 232 ps., 1948.
62. Bernat Desclot, *Crònica* (vol. I), a cura de Miquel Coll i Alentorn, 199 ps., 1949. Reimpressió, 1987.
63. Bernat Desclot, *Crònica* (vol. II), a cura de Miquel Coll i Alentorn, 203 ps., 1949. Reimpressió, 1987.
64. Bernat Desclot, *Crònica* (vol. III), a cura de Miquel Coll i Alentorn, 196 ps., 1949. Reimpressió, 1987.
65. *Cançons nadalenques del segle xv*, a cura de Josep Romeu i Figueras, 187 ps., 1949. Reimpressió, 1988.
66. Bernat Desclot, *Crònica* (vol. IV), a cura de Miquel Coll i Alentorn, 234 ps., 1950. Reimpressió, 1987.
67. Gabriel Turell, *Recort*, a cura d'Enric Bagué, 232 ps., 1950. Reimpressió, 1988.
68. Andreu Febrer, *Poesies*, a cura de Martí de Riquer, 172 ps., 1951. Reimpressió, 1983.
- 69-70. Bernat Desclot, *Crònica* (vol. V i darrer), a cura de Miquel Coll i Alentorn, 310 ps., 1951. Reimpressió, 1988.
71. Ausiàs March, *Poesies* (vol. I; introducció), a cura de Pere Bohigas, 185 ps., 1952. Reimpressió, 1980 i 1989.
72. Ausiàs March, *Poesies* (vol. II; poesies d'I a XLV), a cura de Pere Bohigas, 160 ps., 1952. Reimpressió, 1980 i 1990.
73. Ausiàs March, *Poesies* (vol. III; poesies de XLVI a XC), a cura de Pere Bohigas, 174 ps., 1954. Reimpressió, 1980 i 1993.
74. Ramon Llull, *Libre de Evast e Blanquerna* (vol. III), a cura de Salvador Galmés, 187 ps., 1954. Reimpressió, 1981.
75. Ramon Llull, *Libre de Evast e Blanquerna* (vol. IV i darrer), a cura d'Andreu Caimari i Rosalia Guilleumas, 177 ps., 1954. Reimpressió, 1981.
76. Gilbert de Pròixita, *Poesies*, a cura de Martí de Riquer, 94 ps., 1954. Reimpressió, 1993.
77. Ausiàs March, *Poesies* (vol. IV; poesies de XCI a CX), a cura de Pere Bohigas, 181 ps., 1955. Reimpressió, 1980 i 1989.
78. *Epistolari de Pere III* (vol. I), a cura de Ramon Gubern, 188 ps., 1955. Reimpressió, 1988.
79. *Teatre hagiogràfic* (vol. I), a cura de Josep Romeu, 196 ps., 1957. Reimpressió, 1988.
80. *Teatre hagiogràfic* (vol. II), a cura de Josep Romeu, 159 ps., 1957. Reimpressió, 1985.
- 81-82. *Teatre hagiogràfic* (vol. III i darrer), a cura de Josep Romeu, 260 ps., 1957. Reimpressió, 1987.

83. Francesc Eiximenis, *Cercapou* (vol. I), a cura de Giuseppe E. Sansone, 115 ps., 1957. Reimpressió, 1988.
84. Francesc Eiximenis, *Cercapou* (vol. II i darrer), a cura de Giuseppe E. Sansone, 108 ps., 1958. Reimpressió, 1988.
85. *Viatges de Marco Polo. Versió catalana del segle XIV*, a cura d'Annamaria Gallina, 229 ps., 1958. Reimpressió, 1983.
86. Ausiàs March, *Poesies* (vol. V i darrer; poesies de CXI a CXXVIII, apèndixs i glossari), a cura de Pere Bohigas, 238 ps., 1959. Reimpressió, 1980 i 1990.
87. *Llibre d'hores*, a cura de Germà Colón, 201 ps., 1960. Reimpressió, 1988.
88. *Teatre profà* (vol. I), a cura de Josep Romeu, 123 ps., 1962. Reimpressió, 1988.
89. *Teatre profà* (vol. II i darrer), a cura de Josep Romeu, 143 ps., 1962. Reimpressió, 1988.
90. *Lletres de batalla. Cartells de deseiximents i capítols de passos d'armes* (vol. I), a cura de Martí de Riquer, 230 ps., 1963. Reimpressió, 1988.
91. *Bestiari* (vol. I), a cura de Saverio Panunzio, 141 ps., 1963. Reimpressió, 1988.
92. *Bestiari* (vol. II i darrer), a cura de Saverio Panunzio, 143 ps., 1964. Reimpressió, 1988.
93. *Història de Jacob Xalabín*, a cura d'Arseni Pacheco, 175 ps., 1964. Reimpressió, 1988.
94. Albertano da Brescia, *Llibre de consolació i de consell*, a cura de Giuseppe E. Sansone, 204 ps., 1965.
95. Domenico Cavalca, *Mirall de la creu. Versió catalana del segle XV, per Pere Busquets* (vol. I), a cura d'Annamaria Gallina, 179 ps., 1967. Reimpressió, 1988.
96. Domenico Cavalca, *Mirall de la creu. Versió catalana del segle XV, per Pere Busquets* (vol. II i darrer), a cura d'Annamaria Gallina, 243 ps., 1967.
97. Sant Gregori, *Diàlegs* (vol. II i darrer), a cura d'Amadeu-J. Soberanas, 212 ps., 1968. Reimpressió, 1988.
98. *Lletres de batalla. Cartells de deseiximents i capítols de passos d'armes* (vol. II), a cura de Martí de Riquer, 215 ps., 1968.
99. *Lletres de batalla. Cartells de deseiximents i capítols de passos d'armes* (vol. III i darrer), a cura de Martí de Riquer, 236 ps., 1968.
100. Francesc Moner, *Obres catalanes*, a cura de Peter Cocozzella, 233 ps., 1970.
101. *Furs de València* (vol. I; introducció i llibre I, rúbriques I-III), a cura de Germà Colón i Arcadi Garcia, 256 ps., 1970. Reimpressió, 1980.
102. Brunetto Latini, *Llibre del tresor. Versió catalana de Guillem de Copons* (vol. I), a cura de Curt J. Wittlin, 203 ps., 1971. Reimpressió, 1980.
103. *Testament de Bernat Serradell, de Vic*, a cura d'Arseni Pacheco, 129 ps., 1971. Reimpressió, 1980.
104. Ramon Llull, *Doctrina pueril*, a cura de Gret Schib, 260 ps., 1972. Reimpressió, 1987.
105. *Furs de València* (vol. II; llibre I, rúbriques IV-XV, i llibre II), a cura de Germà Colón i Arcadi Garcia, 274 ps., 1974. Reimpressió, 1987.
106. Dant Alighieri, *Divina Comèdia. Versió catalana d'Andreu Febrer* (vol. I), a cura d'Annamaria Gallina, 236 ps., 1974. Reimpressió, 1989.
107. Dant Alighieri, *Divina Comèdia. Versió catalana d'Andreu Febrer* (vol. II), a cura d'Annamaria Gallina, 247 ps., 1975. Reimpressió, 1994.

108. *Flors de virtut e de costums. Versió catalana de Francesc de Santcliment*, a cura d'Anna Cornagliotti, 224 ps., 1975.
- 109-110. *Teatre bíblic. Antic Testament*, a cura de Ferran Huerta Viñas, 315 ps., 1976.
111. Brunetto Latini, *Llibre del tresor. Versió catalana de Guillem de Copons* (vol. II), a cura de Curt J. Wittlin, 197 ps., 1976.
112. Dant Alighieri, *Divina Comèdia. Versió catalana d'Andreu Febrer* (vol. III), a cura d'Annamaria Gallina, 233 ps., 1977. Reimpressió, 1995.
113. *Furs de València* (vol. III; llibre III), a cura de Germà Colón i Arcadi Garcia, 286 ps., 1978.
114. Felip de Malla, *Correspondència política* (vol. I; introducció), a cura de Josep Perarnau, 245 ps., 1978.
115. *Libre de Sent Soví (Receptari de cuina)*, a cura de Rudolf Grewe, 251 ps., 1979. Reimpressió, 1982.
116. Dant Alighieri, *Divina Comèdia. Versió catalana d'Andreu Febrer* (vol. IV), a cura d'Annamaria Gallina, 213 ps., 1979.
117. Ramon Llull, *Arbre de filosofia d'amor*, a cura de Gret Schib, 188 ps., 1980.
118. Felip de Malla, *Memorial del pecador remut. Manuscrit de Barcelona* (vol. I), a cura de Manuel Balasch, 276 ps., 1981.
119. Felip de Malla, *Memorial del pecador remut. Manuscrit de Barcelona* (vol. II), a cura de Manuel Balasch, 249 ps., 1982.
120. Dant Alighieri, *Divina Comèdia. Versió catalana d'Andreu Febrer* (vol. V), a cura d'Annamaria Gallina, 241 ps., 1983.
121. *Furs de València* (vol. IV; llibre IV), a cura de Germà Colón i Arcadi Garcia, 328 ps., 1983.
122. Brunetto Latini, *Llibre del tresor. Versió catalana de Guillem de Copons* (vol. III), a cura de Curt J. Wittlin, 165 ps., 1985.
123. Felip de Malla, *Memorial del pecador remut. Manuscrit de Barcelona* (vol. III), a cura de Manuel Balasch, 263 ps., 1986.
124. Dant Alighieri, *Divina Comèdia. Versió catalana d'Andreu Febrer* (vol. VI i darrer), a cura d'Annamaria Gallina, 257 ps., 1988.
125. Brunetto Latini, *Llibre del tresor. Versió catalana de Guillem de Copons* (vol. IV i darrer), a cura de Curt J. Wittlin, 183 ps., 1989.
126. Miquel Ferrando de la Càrcel, *Vigilant despertador*, a cura de Joan Mas i Vives, 319 ps., 1988.
127. Ramon Llull, *Llibre de l'orde de cavalleria*, a cura d'Albert Soler i Llopart, 245 ps., 1988.
128. Francesc Ferrer, *Obra completa*, a cura de Jaume Auferil, 325 ps., 1989.
129. Antonio Beccadelli el Panormita, *Dels fets e dits del gran rey Alfonso. Versió catalana del segle xv de Jordi de Centelles*, a cura d'Eulàlia Duran, text llatí a cura de Mariàngela Vilallonga, apèndix de Joan Ruiz i Calonja, 403 ps., 1990.
130. *Furs de València* (vol. V; llibres V i VI), a cura de Germà Colón i Arcadi Garcia, 278 ps., 1990.
131. Gabriel Turell, *Arbre d'honor*, a cura de Cecília Burgaya, 216 ps. + XXXI làms., 1991.

132. Pere March, *Obra completa*, a cura de Lluís Cabré, 296 ps., 1993.
133. Jaume March, *Obra poètica*, edició crítica de Josep Pujol, 307 ps., 1994.
134. *Furs de València* (vol. VI; llibres VII i VIII), edició crítica de Germà Colón i Arcadi Garcia, 216 ps., 1994.
135. Romeu Lull, *Obra completa*, edició crítica de Jaume Turró, 322 ps., 1996.
136. *Furs de València* (vol. VII; llibre IX, rúbriques I-XIX), edició crítica de Germà Colón i Arcadi Garcia, 297 ps., 1999.
137. *Furs de València* (vol. VIII; llibre IX, rúbriques XX-XXXVIII), edició crítica de Germà Colón i Arcadi Garcia, 259 ps., 1999.
138. *Furs de València* (vol. IX), estudi filològic de Germà Colón i estudi jurídico-històric de Vicent Garcia Edo, 346 ps., 2002.
139. *Furs de València* (vol. X), *Extravagants*, I, edició crítica de Germà Colón i Vicent Garcia Edo, 314 ps., 2007.
140. *Furs de València* (vol. XI), *Extravagants*, II, edició crítica de Germà Colón i Vicent Garcia Edo, 311 ps., 2007.

AUTORS MEDIEVALS

1. Francesc Eiximenis, *Terç del Crestià* (vol. I), a cura de Martí de Barcelona i Norbert d'Ordal, 318 ps., 1929.
2. Francesc Eiximenis, *Terç del Crestià* (vol. II), a cura de Martí de Barcelona i Norbert d'Ordal, 302 ps., 1930.
3. Sant Vicent Ferrer, *Sermons* (vol. I), a cura de Josep Sanchis Sivera, 287 ps., 1932. Reimpressió, 1971.
4. Francesc Eiximenis, *Terç del Crestià* (vol. III), a cura de Martí de Barcelona i Feliu de Tarragona, 296 ps., 1932.
5. Sant Vicent Ferrer, *Sermons* (vol. II), a cura de Josep Sanchis Sivera, 288 ps., 1934. Reimpressió, 1971.
6. Sant Vicent Ferrer, *Sermons* (vol. III), a cura de Gret Schib, 318 ps., 1975.
7. Sant Vicent Ferrer, *Sermons* (vol. IV), a cura de Gret Schib, 310 ps., 1977.
8. Sant Vicent Ferrer, *Sermons* (vol. V), a cura de Gret Schib, 260 ps., 1984.
9. Sant Vicent Ferrer, *Sermons* (vol. VI i darrer), a cura de Gret Schib, 284 ps., 1988.
10. *Llibre dels fets del rei En Jaume* (vol. I; estudi filològic i lingüístic i vocabulari integral), a cura de Jordi Bruguera, 339 ps., 1991.
11. *Llibre dels fets del rei En Jaume* (vol. II i darrer; text i glossari), a cura de Jordi Bruguera, 397 ps., 1991.
12. *Entremesos mallorquins*, edició crítica d'Antoni Serrà Campins, 475 ps., 1995.
13. Ramon Llull, *Llibre d'amic e amat*, edició crítica d'Albert Soler i Llopart, 310 ps., 1995. Segona edició, 345 ps., 2012.
14. L. A. Sèneca, *Tragèdies. Traducció catalana medieval amb comentaris del segle XIV de Nicolau Trevet* (vol. I), edició crítica de Tomàs Martínez Romero, 296 ps., 1995.
15. L. A. Sèneca, *Tragèdies. Traducció catalana medieval amb comentaris del segle XIV de Nicolau Trevet* (vol. II i darrer), edició crítica de Tomàs Martínez Romero, 275 ps., 1995.
16. Pere Miquel Carbonell, *Cròniques d'Espanya* (vol. I), edició crítica d'Agustí Alcoberro, 278 ps., 1997.
17. Pere Miquel Carbonell, *Cròniques d'Espanya* (vol. II i darrer), edició crítica d'Agustí Alcoberro, 308 ps., 1997.
18. Josep Romeu i Figueras, *Corpus d'antiga poesia popular*, 421 ps., 2000.
19. Ausiàs March, *Poesies*, a cura de Pere Bohigas, edició revisada per Amadeu-J. Soberanas i Noemí Espinàs, pròleg de Lola Badia, bibliografia de Joan Santanach i Vicent Martines, XII + 601 ps., 2000. Tercera edició, 2005.
20. *Homilies d'Organyà*, amb el facsímil del manuscrit; edicions diplomàtica i crítica a cura d'Amadeu-J. Soberanas i Andreu Rossinyol, estudi d'Armand Puig i Tàrrach, 338 ps., 2001.
21. Pere Serafí, *Poesies catalanes*, edició crítica de Josep Romeu i Figueras, 482 ps., 2001.
22. *Llibre de Sent Soví. Llibre de totes maneres de potatges*, a cura de Rudolf Grewe, edició revisada per Amadeu-J. Soberanas i Joan Santanach; *Llibre de totes maneres de confits*, edició crítica de Joan Santanach i Suñol, 327 ps., 2003. Reimpressió, 2004 i 2009.
23. Arnau de Lieja, *Recull d'exemples i miracles ordenat per alfabet* (vol. I), edició crítica de Josep-Antoni Ysern Lagarda, 373 ps., 2004.

24. Arnau de Lieja, *Recull d'exemples i miracles ordenat per alfabet* (vol. II i darrer), edició crítica de Josep-Antoni Ysern Lagarda, 366 ps., 2004.
25. Girolamo Manfredi, *Quesits o perquens (Regiment de sanitat i tractat de fisiognomia)*, edició crítica d'Antònia Carré, 314 ps., 2004.
26. Jordi de Sant Jordi, *Poesies*, edició crítica d'Aniello Fratta, 260 ps., 2005.
27. Bernat Metge, *Lo somni*, edició crítica de Stefano M. Cingolani, 303 ps., 2006.
28. Lluís Alcanyís, *Regiment preservatiu e curatiu de la pestilència*, edició crítica de Jon Arrizabalaga, 161 ps., 2008.
29. Lluís de Requesens, Bernat Miquel, Martí Garcia, Rodrigo Dies, Lluís de Vila-rasa, Francesc Sunyer, *Sis poetes del regnat d'Alfons el Magnànim*, edició crítica de Jaume Torró, presentació de Lola Badia, 307 ps., 2009.
30. Bernat Metge, *Llibre de Fortuna i Prudència*, edició crítica de Lluís Cabré, 166 ps., 2010.
31. Pere Torroella, *Obra completa* (vol. I), edició crítica de Francisco Rodríguez Risquete, 394 ps., 2011.
32. Pere Torroella, *Obra completa* (vol. II i darrer), edició crítica de Francisco Rodríguez Risquete, 458 ps., 2011.
33. Jaume Roig, *Espill*, edició crítica d'Antònia Carré, 418 ps., 2014.
34. L. A. Sèneca, *Epístoles a Lucili. Traducció catalana medieval* (vol. I), *Epístoles I-XXIX* (versions I i II), edició crítica de Tomàs Martínez Romero, 302 ps., 2015.
35. L. A. Sèneca, *Epístoles a Lucili. Traducció catalana medieval* (vol. II), *Epístoles xxx-xxc* (versió I), edició crítica de Tomàs Martínez Romero, 314 ps., 2015.
36. L. A. Sèneca, *Epístoles a Lucili. Traducció catalana medieval* (vol. III), *Epístoles xci-cxxiv* (versió I); *Flors o autoritats*, edició crítica de Tomàs Martínez Romero, 322 ps., 2015.
37. Publi Ovidi Nasó, *Heroides. Traducció catalana medieval de Guillem Nicolau*, edició crítica de Josep Pujol, 577 ps., 2018.
38. *Curial e Güelfa*, edició crítica de Ramon Aramon i Serra, text revisat per Joan Santanach, Amadeu-J. Soberanas i Jaume Torró, estudi i notes de Lola Badia i Jaume Torró, 451 ps., 2018.
39. Pere III el Cerimoniós, *Epistolari*, edició crítica de Stefano M. Cingolani, 449 ps., 2019.
40. Francesc Eiximenis, *Regiment de la cosa pública*, edició crítica de David Guixeras Olivet, 355 ps., 2021.
41. Alain Chartier, *La Belle Dame sans merci (Requesta d'amor de Madama sens mercè)*, traducció catalana del segle xv de Francesc Oliver, edició crítica de Marta Marfany, 360 ps., 2024.

AUTORS MODERNS

1. Rafael d'Amat i de Cortada, Baró de Maldà, *Viles i ciutats de Catalunya*, a cura de Margarida Aritzeta, 291 ps., 1994.
2. Rafael d'Amat i de Cortada, Baró de Maldà, *Miscel·lània de viatges i festes majors* (vol. I), edició crítica de Margarida Aritzeta, 473 ps., 1994.
3. Joaquim Aierdi, *Dietari. Notícies de València i son regne, de 1661 a 1664 i de 1667 a 1679*, a cura de Vicent Josep Escartí, 500 ps., 1999.
4. *Teatre burlesc català del segle XVIII*, edició crítica de Josep M. Sala Valldaura, 392 ps., 2006.
5. Miquel Parets, *Crònica* (vol. I), edició crítica de M. Rosa Margalef, estudis introductoris de James S. Amelang, Antoni Simon i Xavier Torres, 438 ps., 2011.
6. Pau Puig, *Obra catalana*, edició crítica de M. Rosa Serra Milà, 622 ps., 2012.
7. *Cròniques del setge de Barcelona de 1713-1714*, edició crítica d'Agustí Alcoberro i Mireia Campabadal, 378 ps., 2014.
8. Miquel Parets, *Crònica* (vol. II), edició crítica de M. Rosa Margalef, notes històriques d'Antoni Simon, 292 ps., 2017.
9. Miquel Parets, *Crònica* (vol. III), edició crítica de M. Rosa Margalef, notes històriques d'Antoni Simon, 397 ps., 2020.
10. *Espill de la vida religiosa (Desitjós)*, edició crítica d'August Bover i Font, 426 ps., 2023.
11. Miquel Parets, *Crònica* (vol. IV), edició crítica de M. Rosa Margalef †, notes històriques d'Antoni Simon, 416 ps., 2025.